

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author

LA CONSTRUCCIÓ DE LA MUNTANYA DE MONTJUÏC

Tesi Doctoral
Estanislau Roca i Blanch

Director: Joaquim Sabaté i Bel

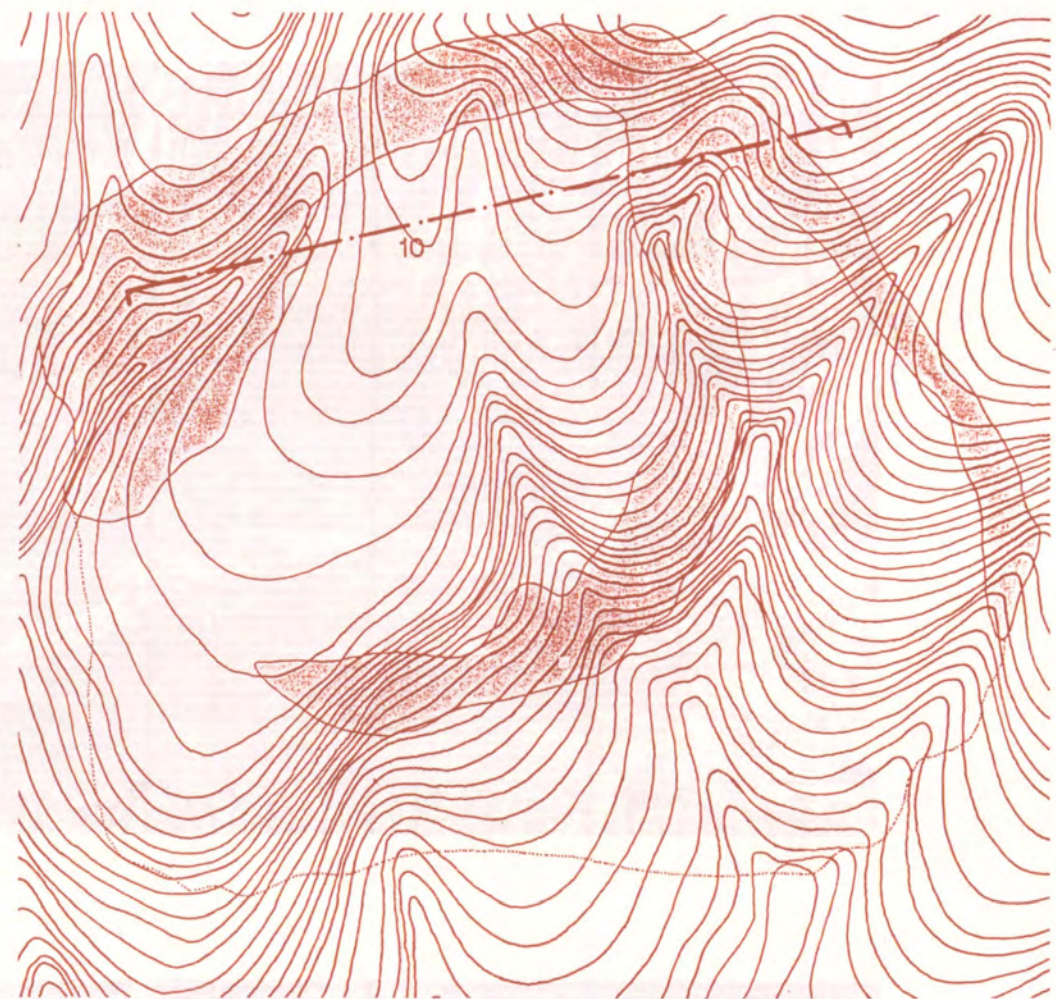

Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C.
Barcelona, abril de 1993

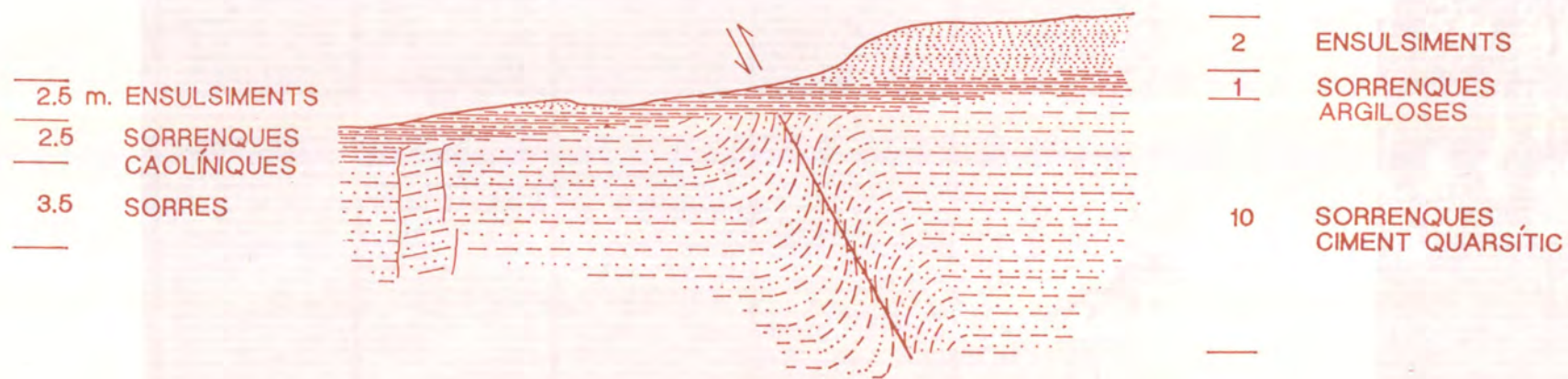
R. 31141

PEDRERA BORINOT.

Geologia i Topografia

Topografia originària E: 1/2.000

Tall Geològic n° 10, E: 1/300

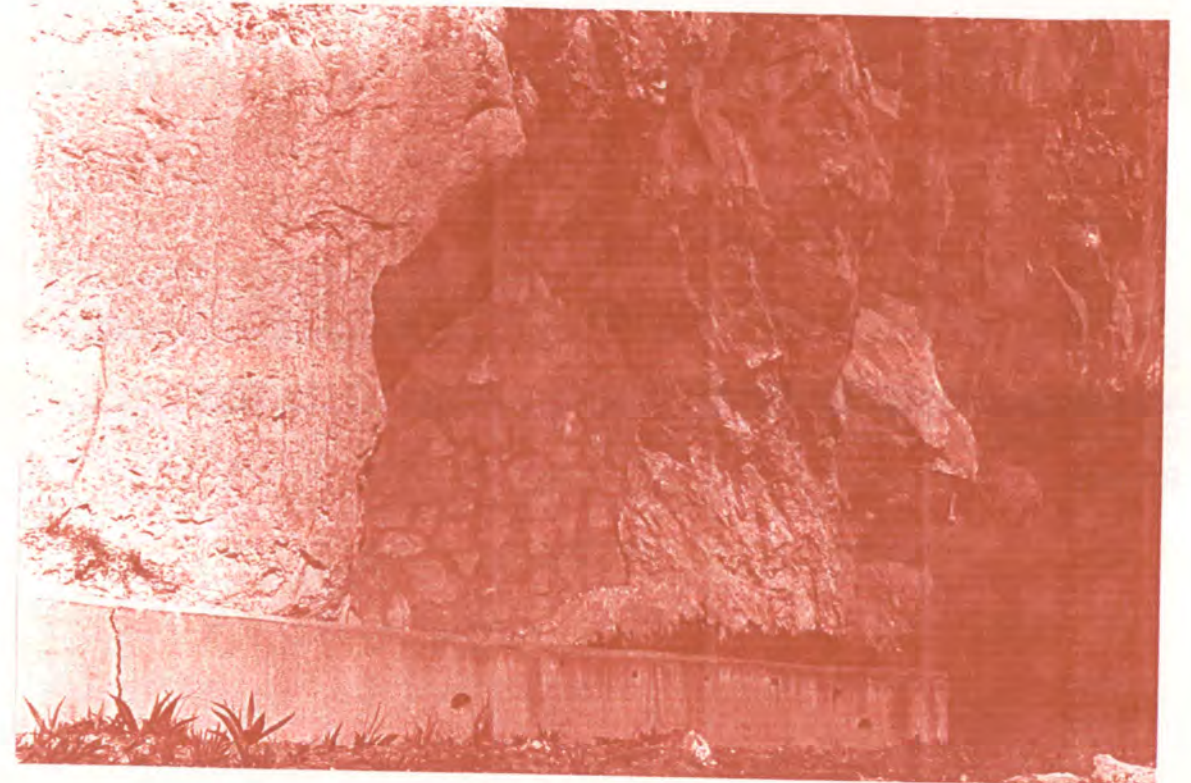
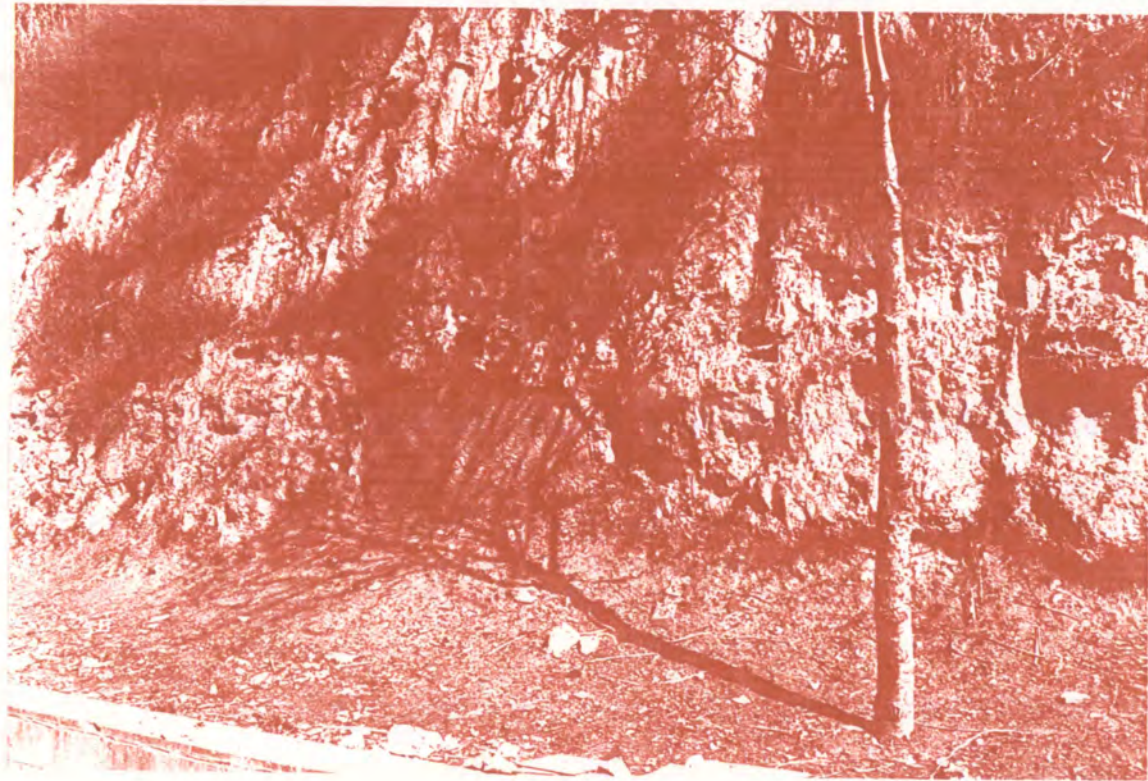
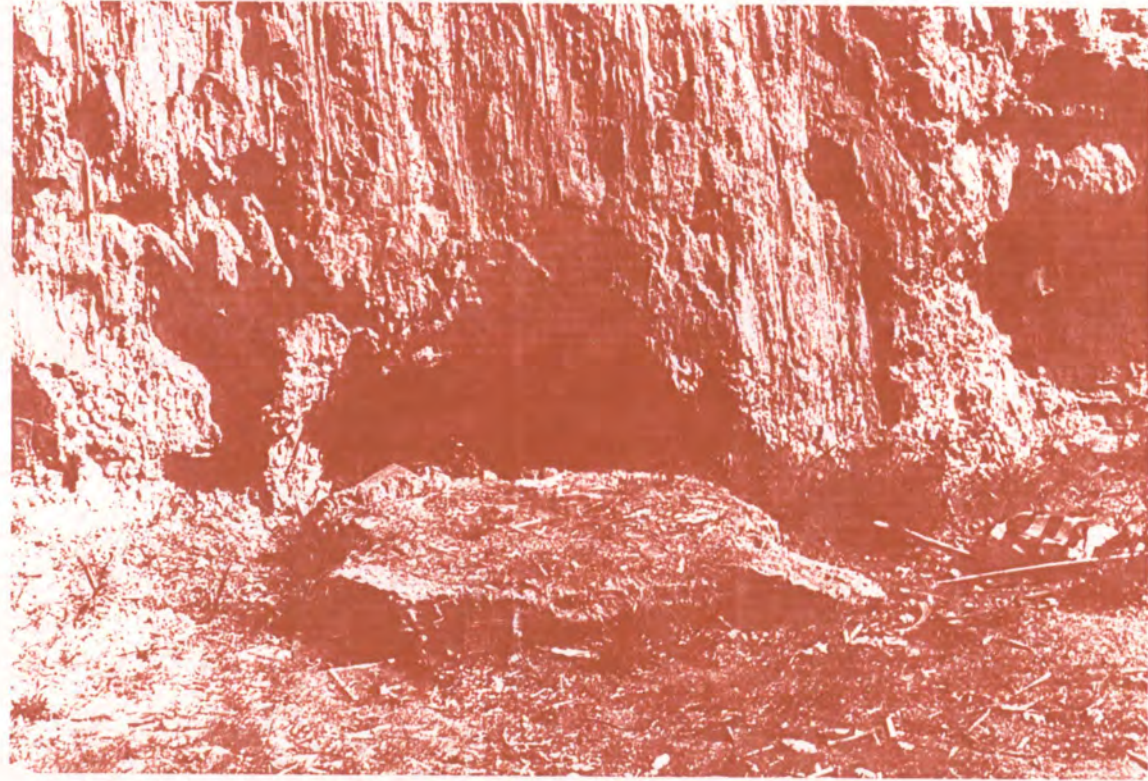
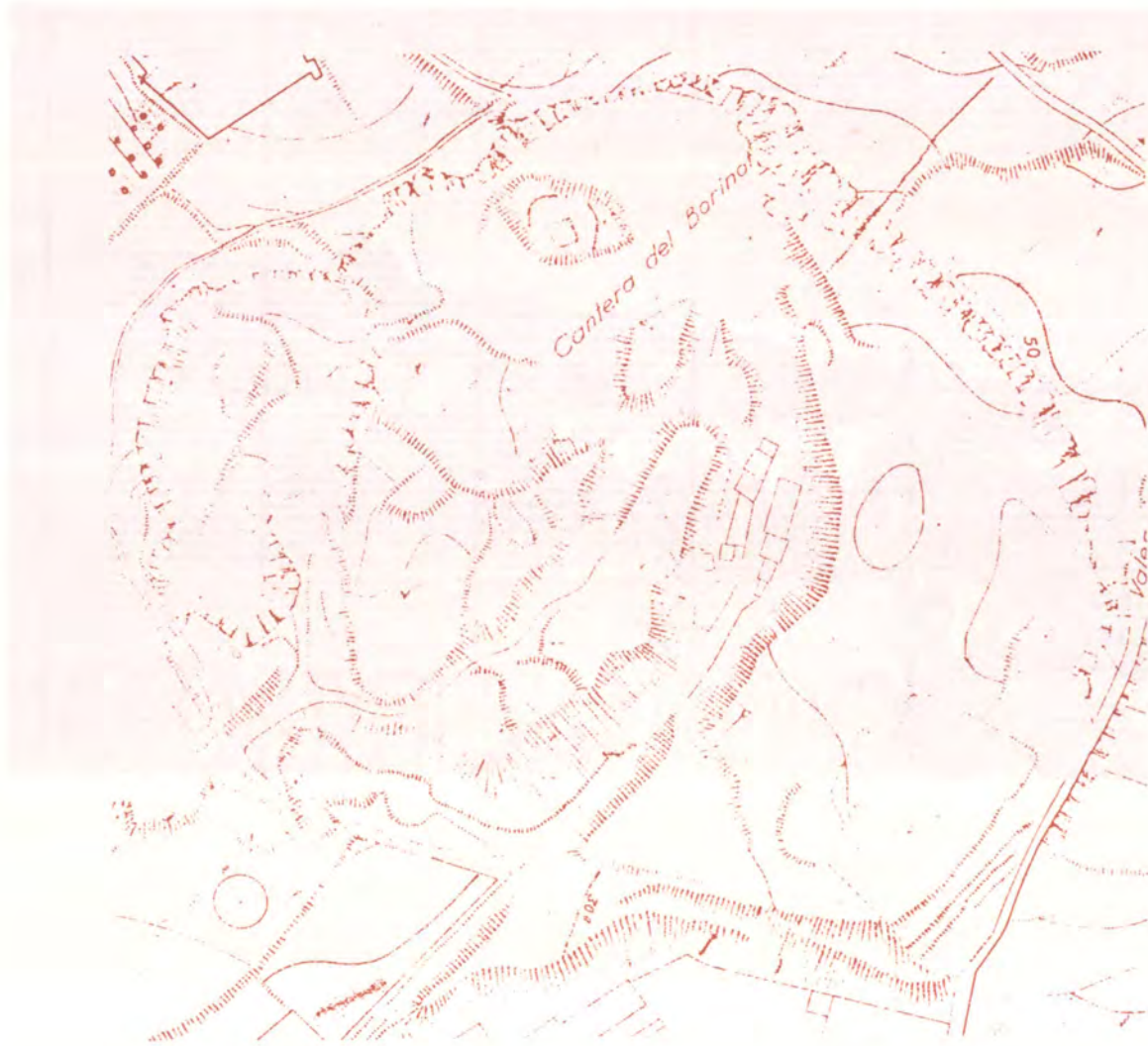
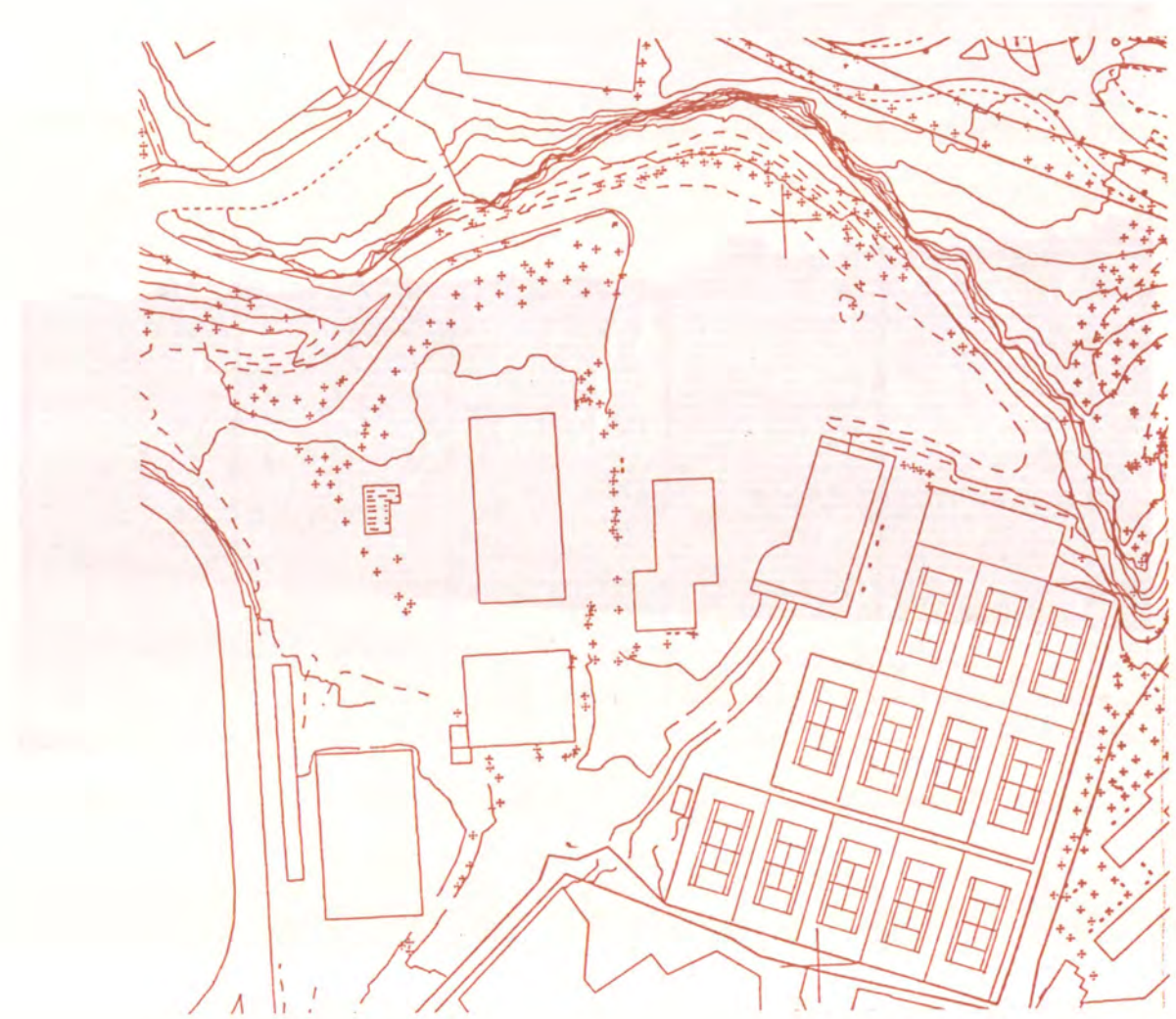

Figure 10. 10. Toluca, 1971

Topogràfic Martorell 1929-1935.

Topogràfic IMI 1993.

La pedrera del Borinot fou explotada per Piera, Cortinas i Cia i després per FOCSA. A la part superior hi havia coves o caus oberts a poca fondària per l'erosió de les margues groguenques i foren habitats antigament. A la part baixa, davant dels edificis de FIESA encara es poden trobar restes de coves de les quals s'extreia terra d'escudelles i posteriorment s'hi cultivaren xampinyons. Gairebé en la seva totalitat l'antiga pedrera fou ocupada per les instal·lacions del Club Natació Montjuïc.

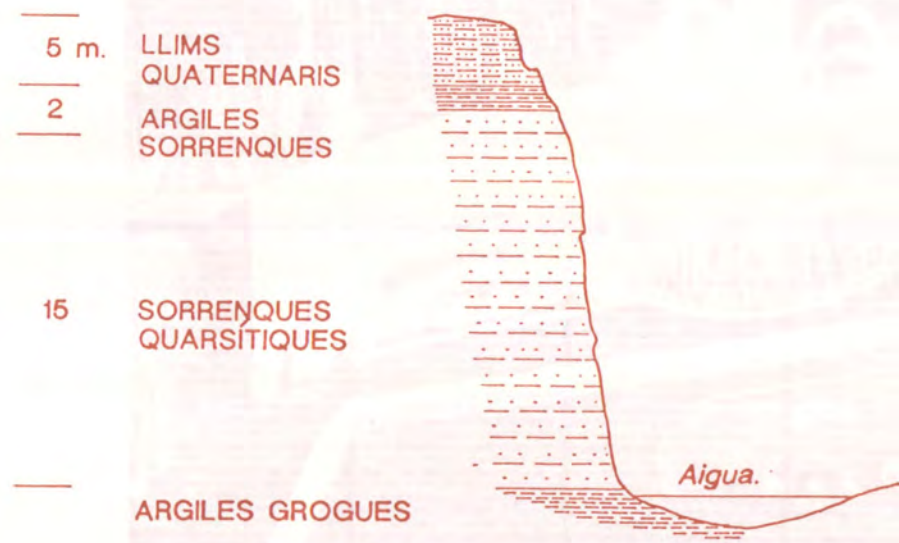
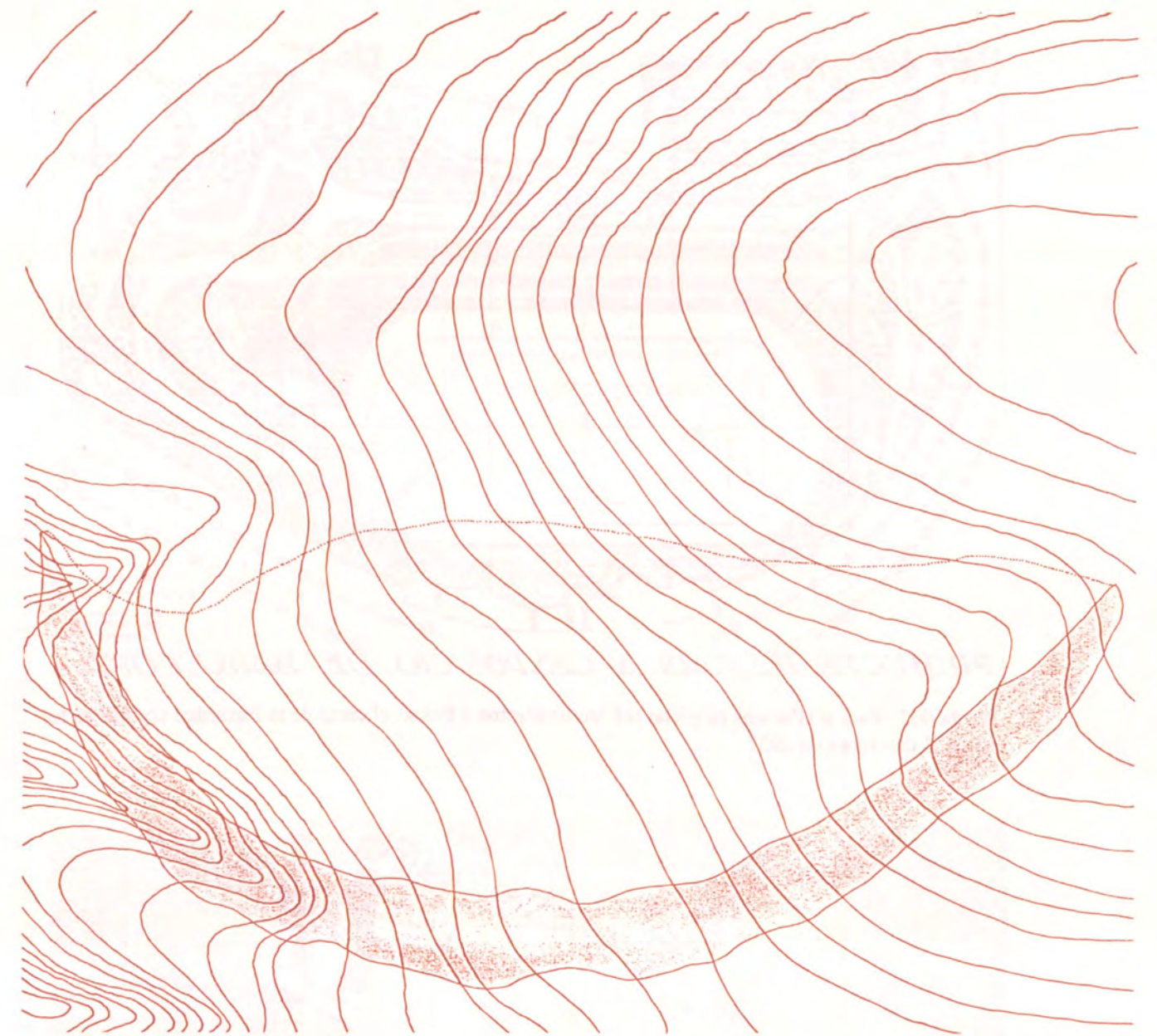

Diferents vistes actuals de l'antiga pedrera del Borinot ocupada per les instal·lacions del Club Natació Montjuïc. Un estadi d'atletisme amb camp de rugbi, una piscina amb coberta pressuritzada, i dotze pistes de tennis formen part de les instal·lacions esportives amb llurs vestidors i serveis complementaris.

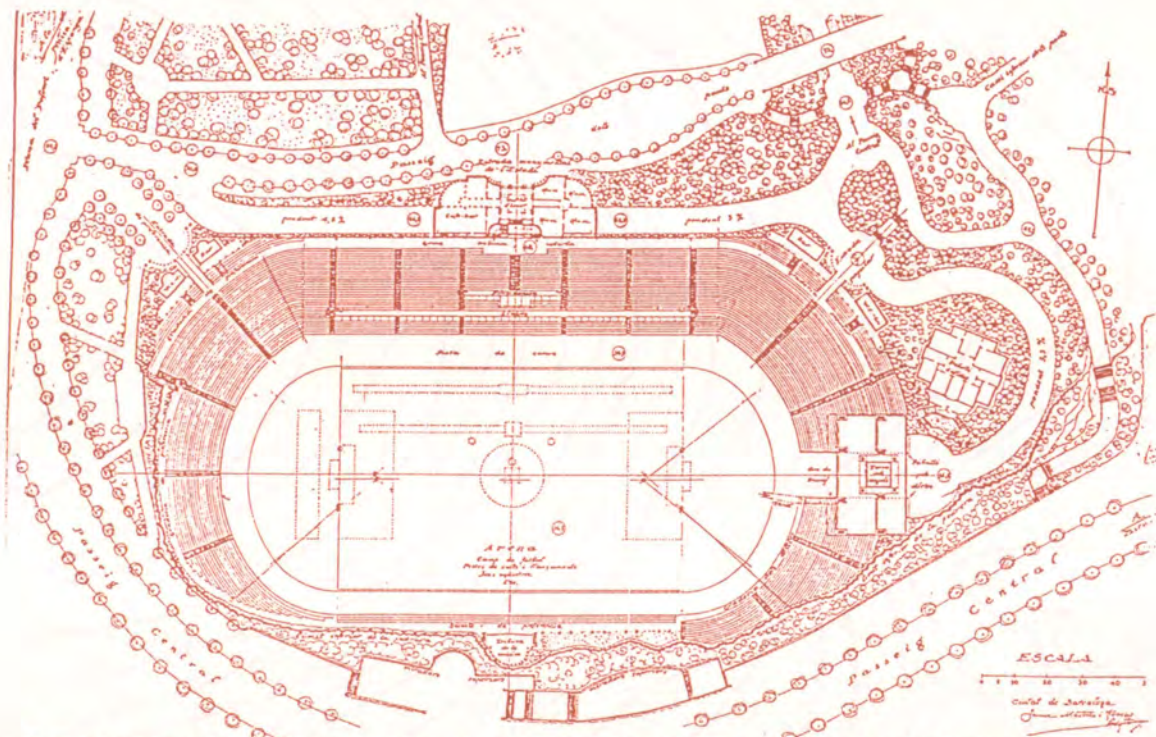

PEDRERA DE LA FUXARDA.

Geologia i Topografia

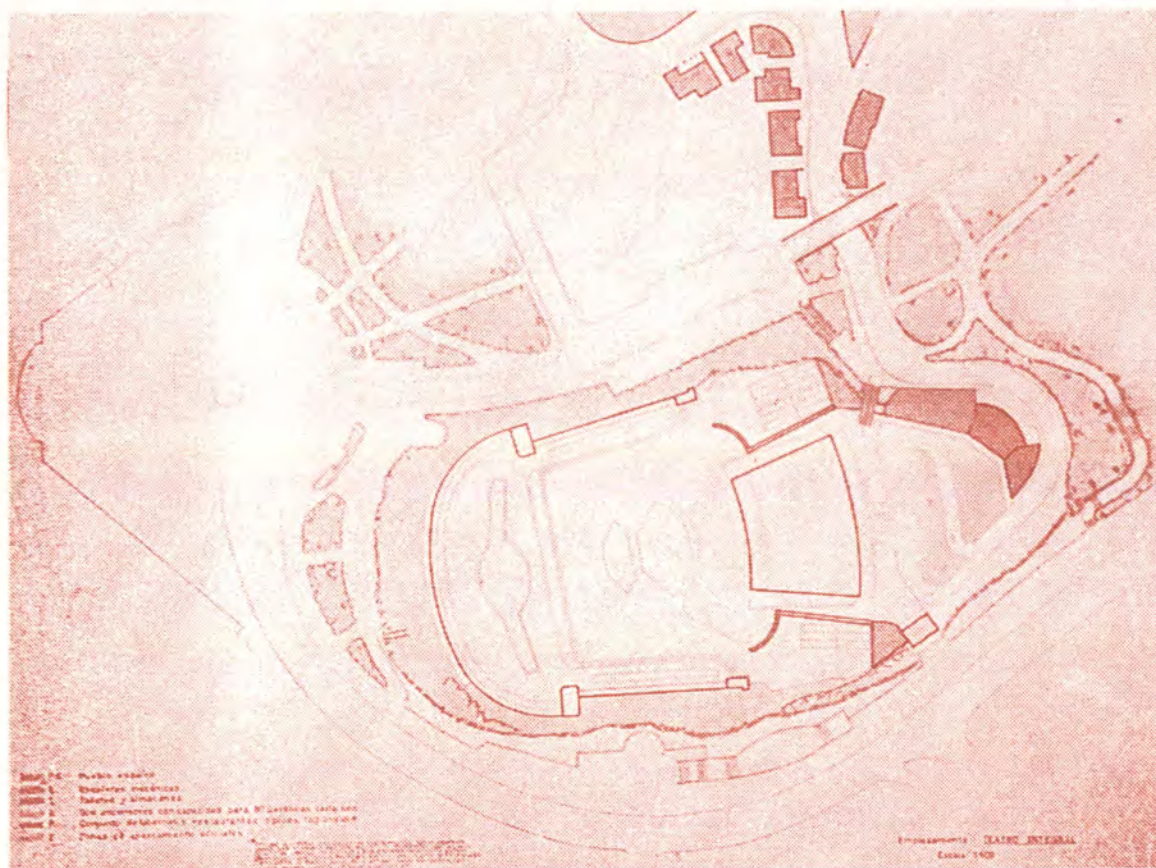
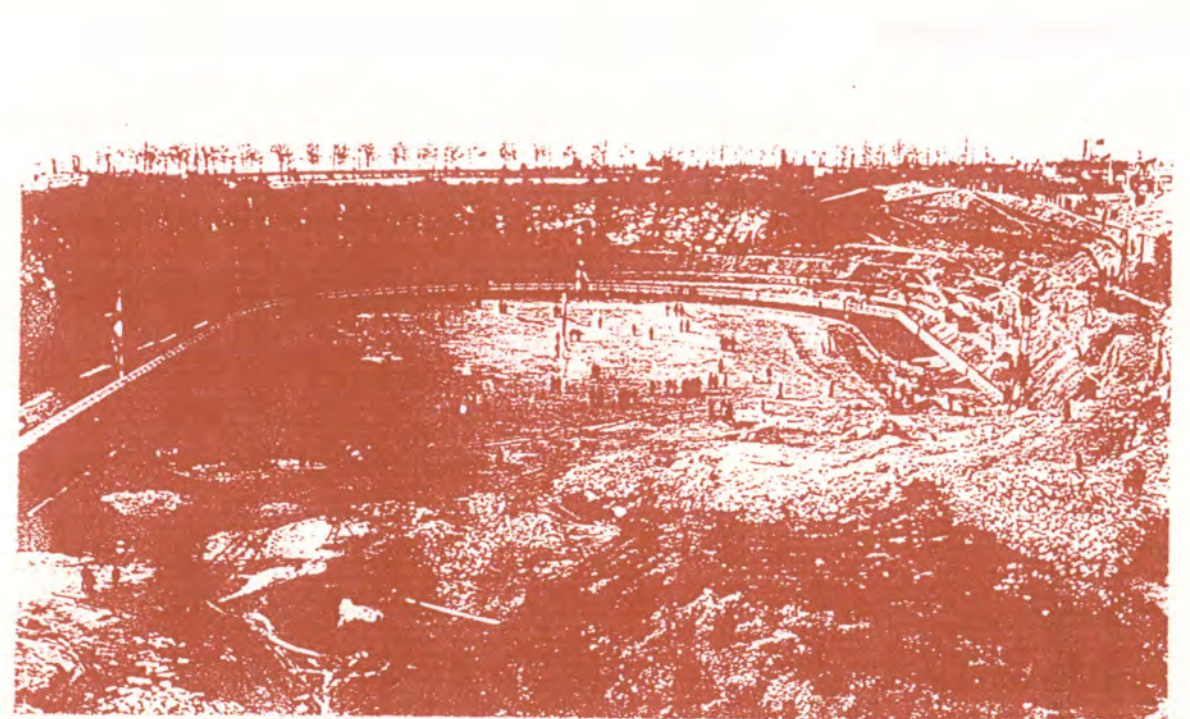

Tall Geològic nº 11, E: 1/300
(Vegi's pedrera Gran)

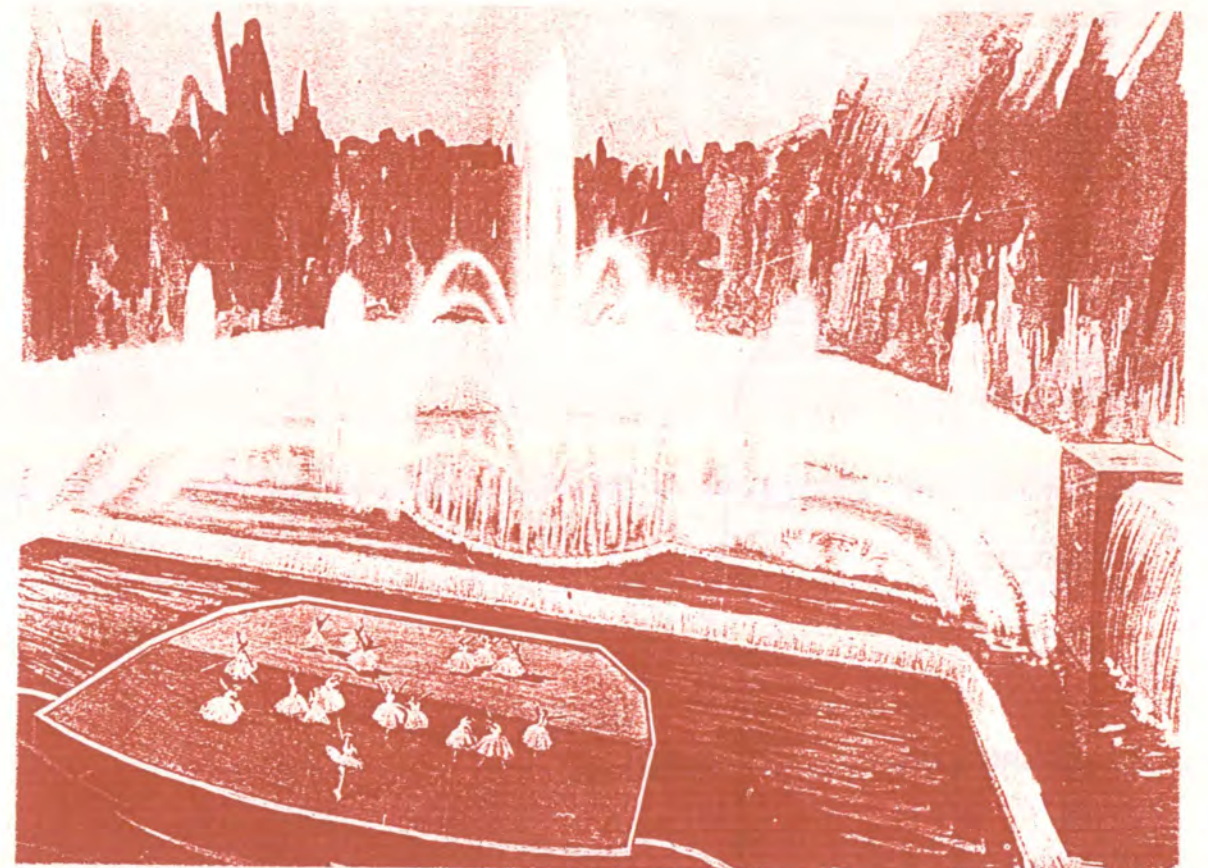

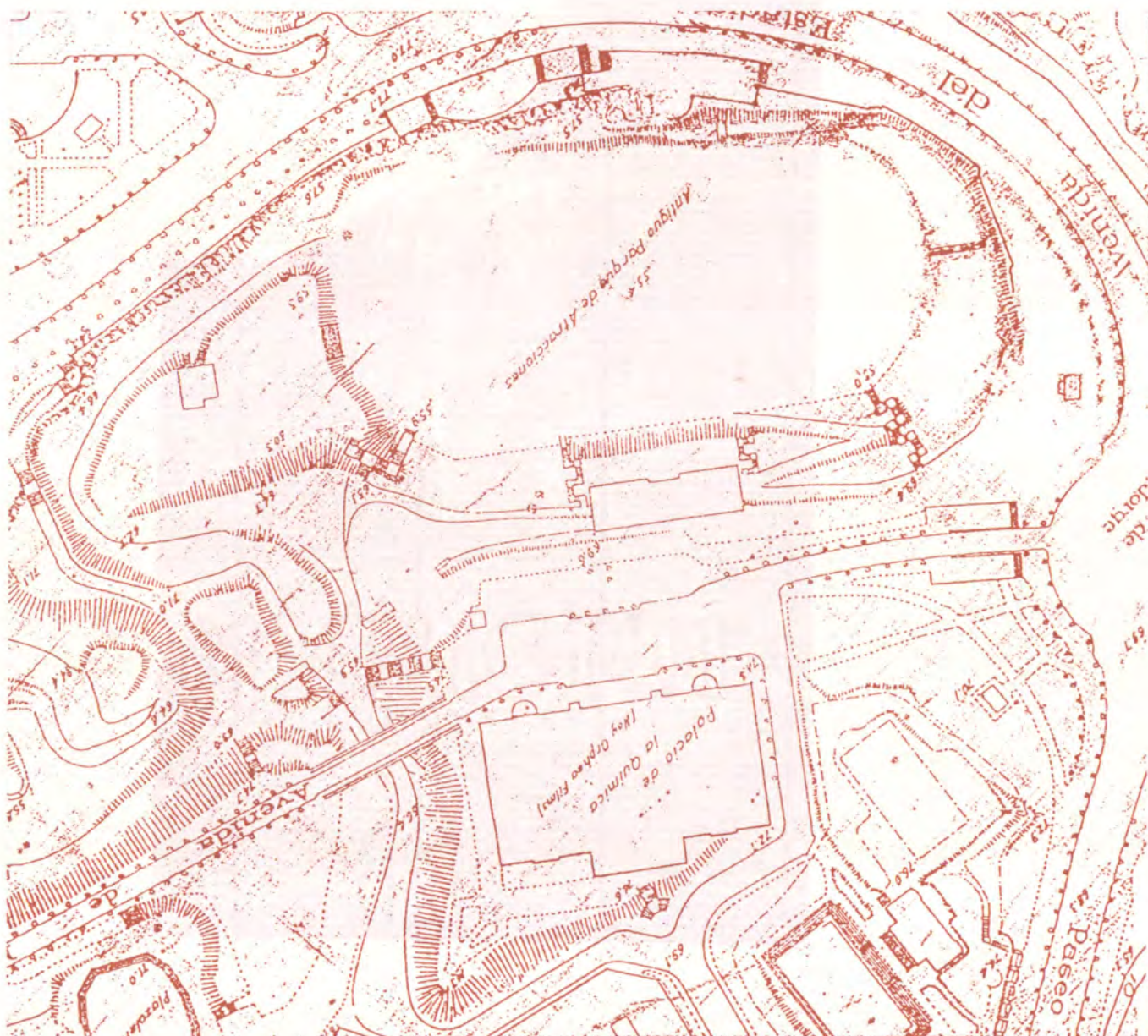
PROJECTE D'ESTADI A L'EXPOSICIO DE BARCELONA:

Planta de l'estadi d'atletisme projectat per Jaume Mestres i Fossas al camp de la Fuxarda i aspecte de les obres el desembre de 1922.

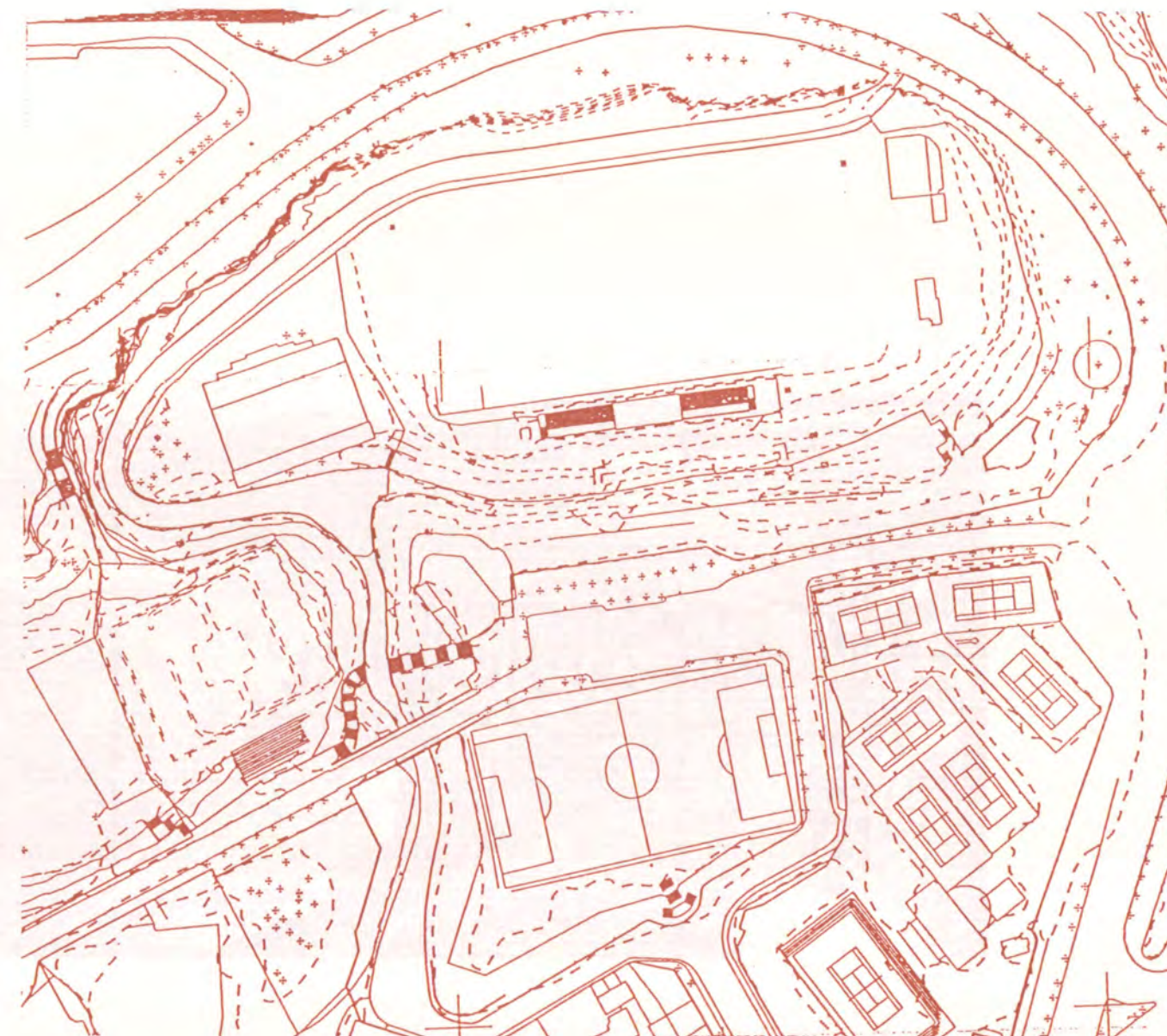

Planta i perspectiva del "Teatre Integral amb Escenari d'Aigua-Llum-Música" projectat per Carles Buigas a la Fuxarda.

Topogràfic Martorell 1929-1935.

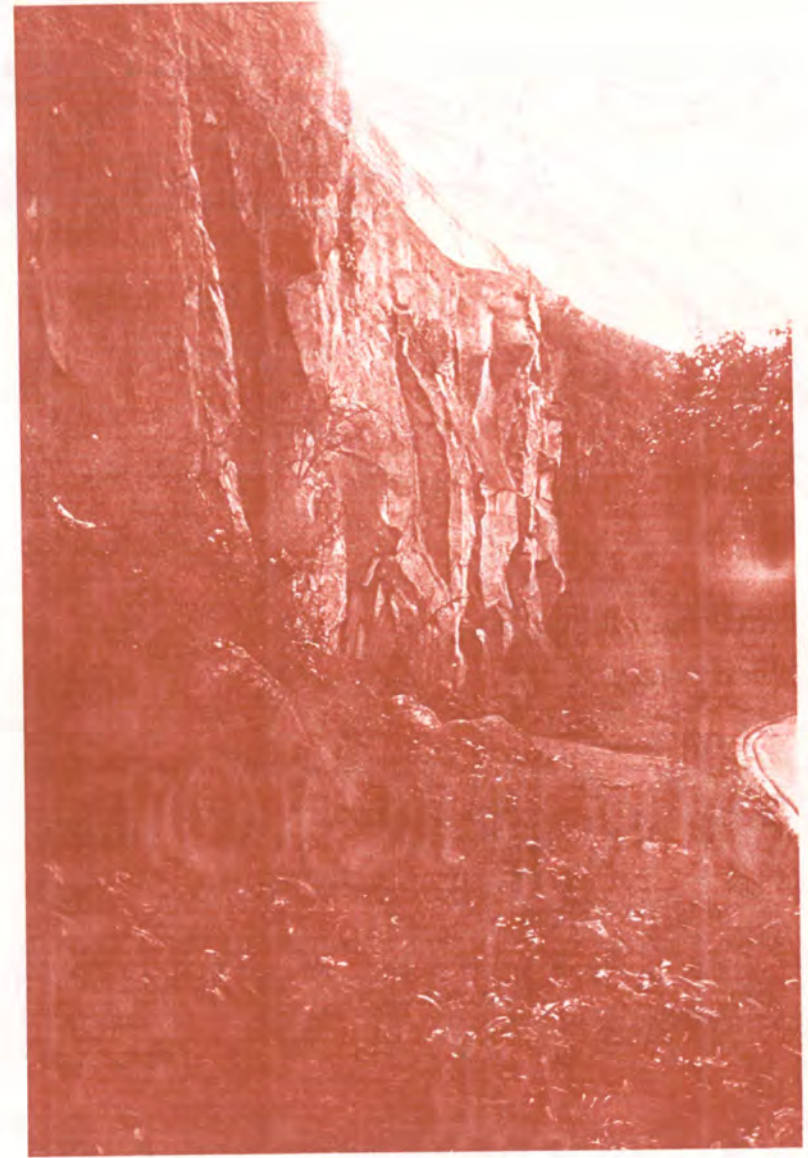
Topogràfic IMI 1993.

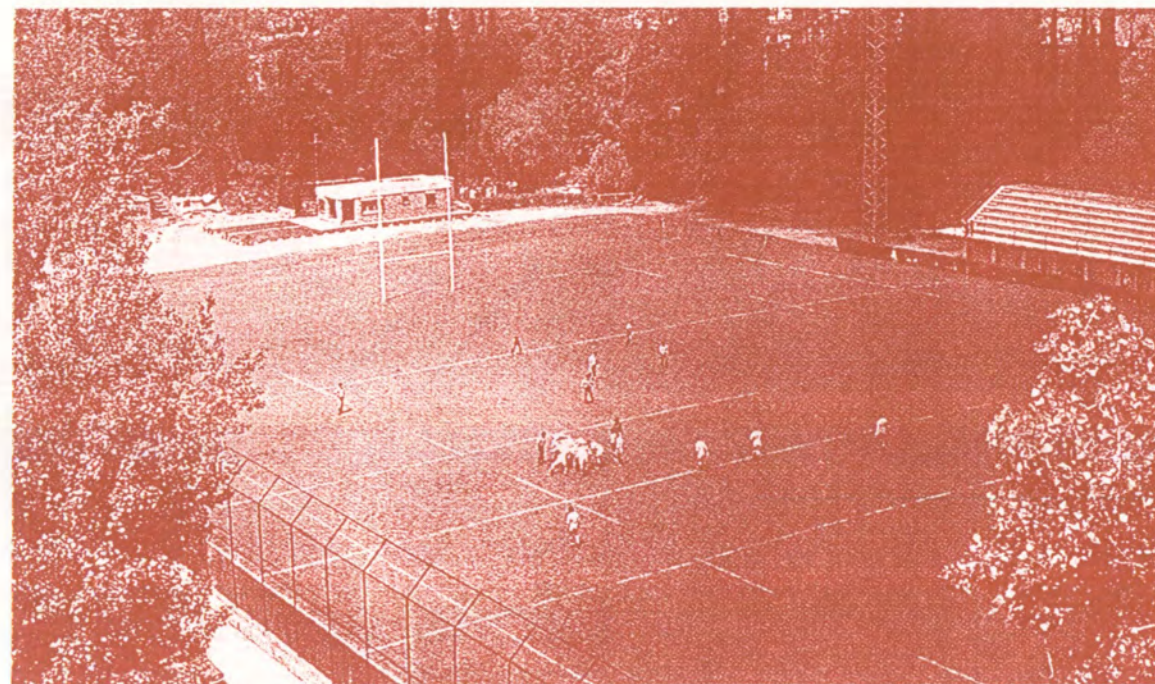
La pedrera de la Fuxarda, forma amb la Prats, Gran i Santa Madrona, un conjunt continu de pedreres del vessant nord. El passeig central projectat per J. Amargós per a l'Exposició de 1929, va vorejar per la part superior dels espadats d'aquest gran buit.

A la pedrera de la Fuxarda avui ocupada per un camp de rugbi i un gimnàs, s'hi bastiren altres instal·lacions com són l'estadi d'atletisme començat l'any 1922 i un antic parc d'atraccions.

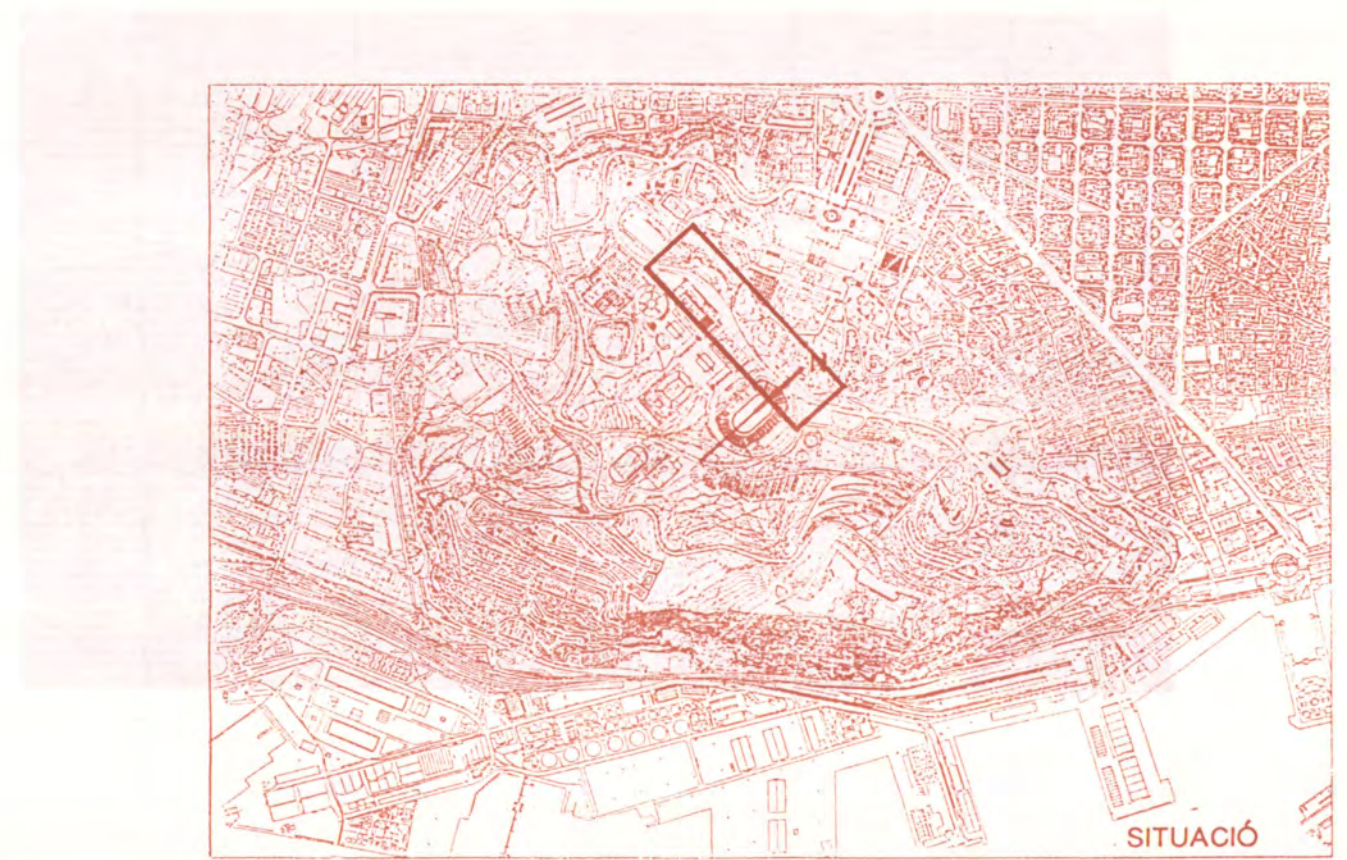
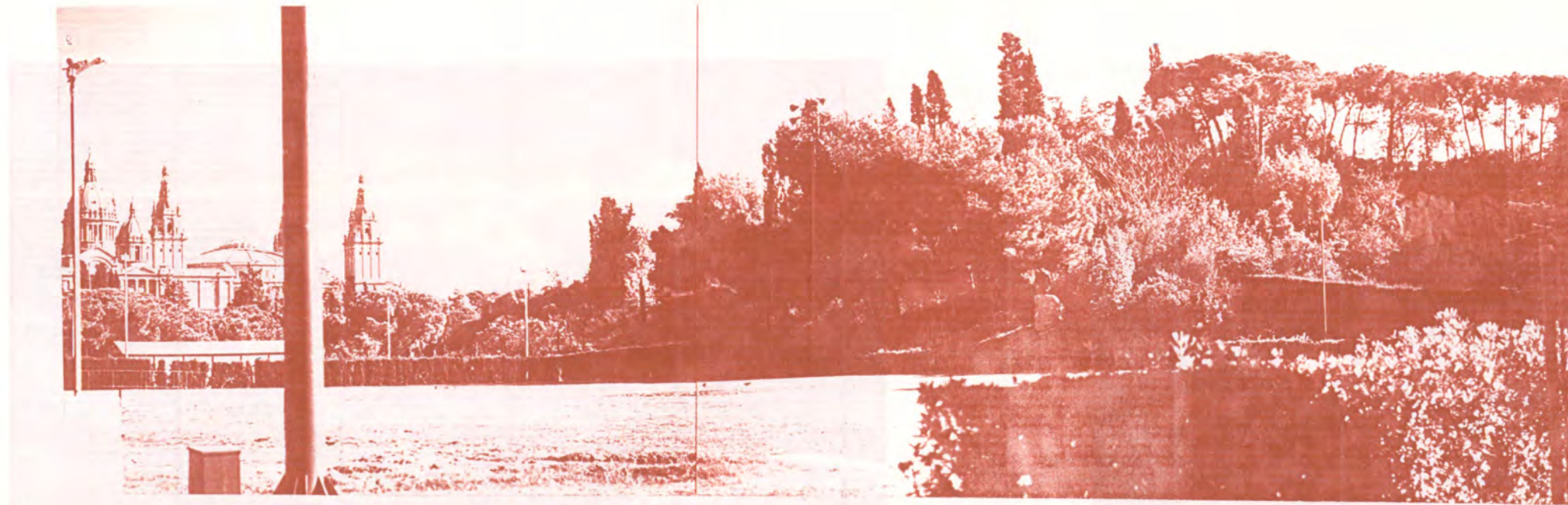
Els treballs d'urbanització del passeig central de l'Exposició projectat per J. Amargós obligaren a adequar convenientment les vores de la part superior de les pedreres.

L'enginyer de la font Màgica i de les fonts de les Cascades, Carles Buigas, hi projectà un "Teatre Integral amb Escenari d'Aigua-Llum -Música", aprofitant l'ampli espai de l'antiga pedrera i l'insòlit marc del seu espadat.

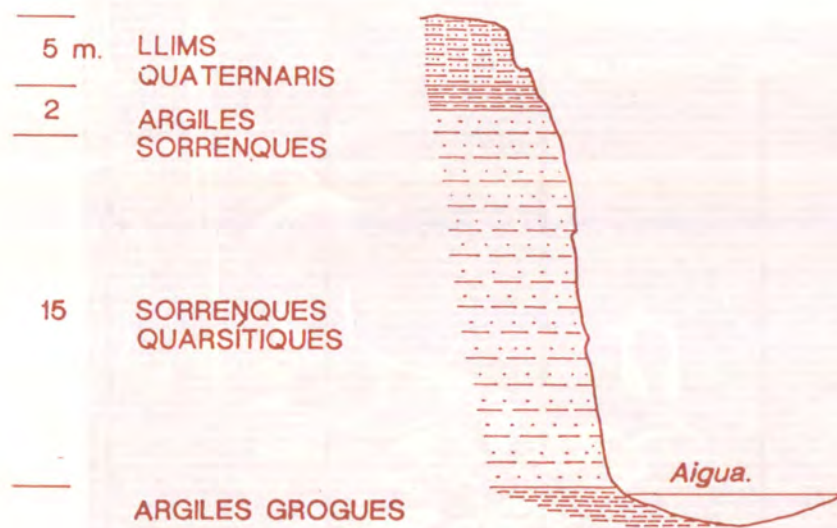
Diferents vistes de la pedrera de la Fuxarda. La seva acusada verticalitat i fragilitat en la disgregació del rocam, provocaren desprendiments i per aquest motiu s'ha procedit al gunitat amb formigó, tapant les esquerdes i atorgant-li més estabilitat.

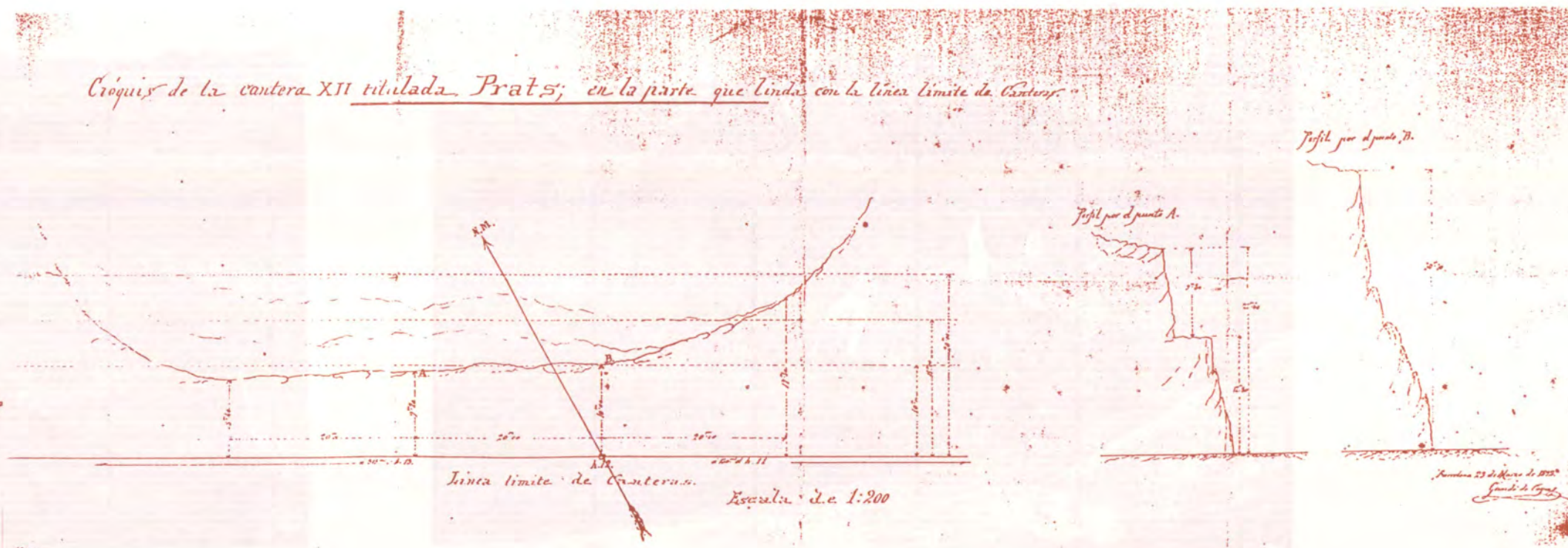
Diferents vistes actuals. El camp d'hípica de la Policia i el bosc microclimàtic de l'Institut Botànic.

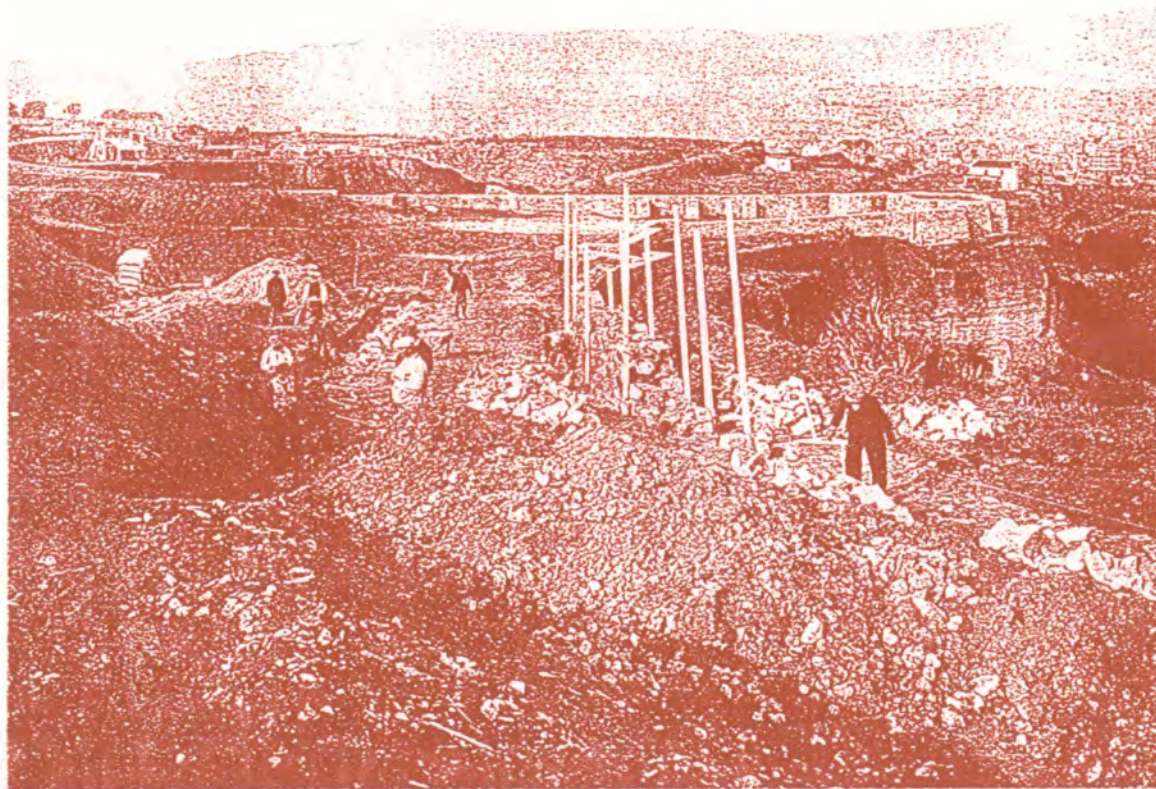

Topografia Originària E: 1/2.000

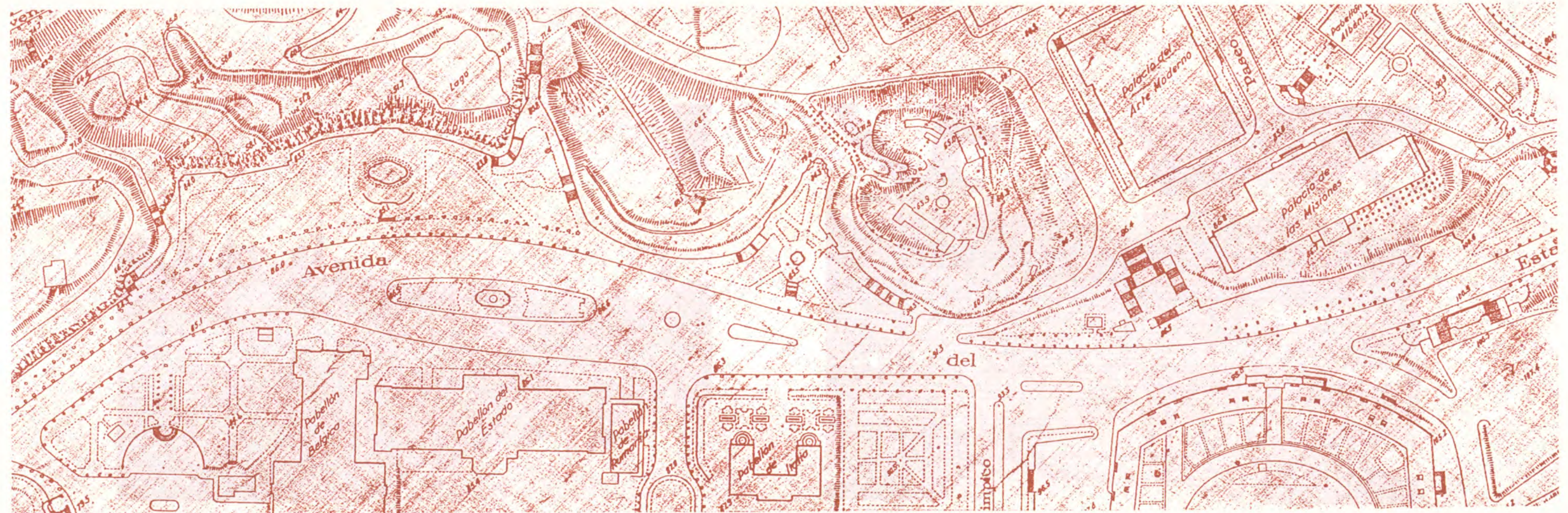

Tall Geològic n° 11, E: 1/300

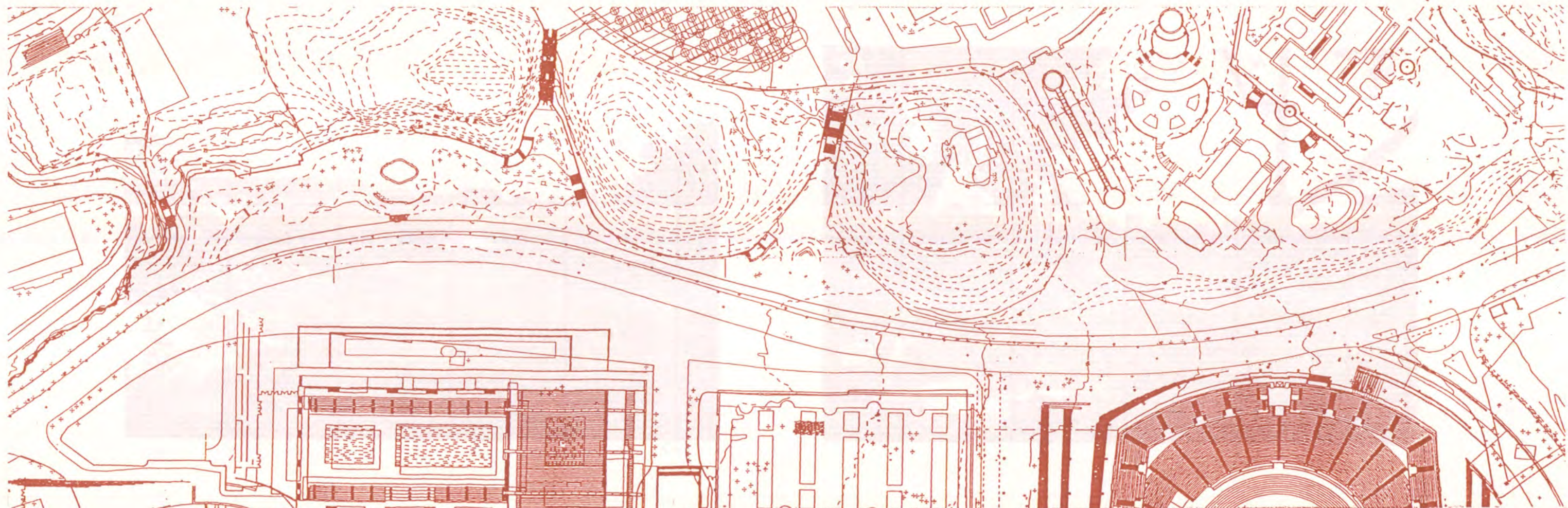

Diferents aspectes durant els treballs de l'Exposició al costat de les pedreres.

↑ Topogràfic Martorell 1929-1935.

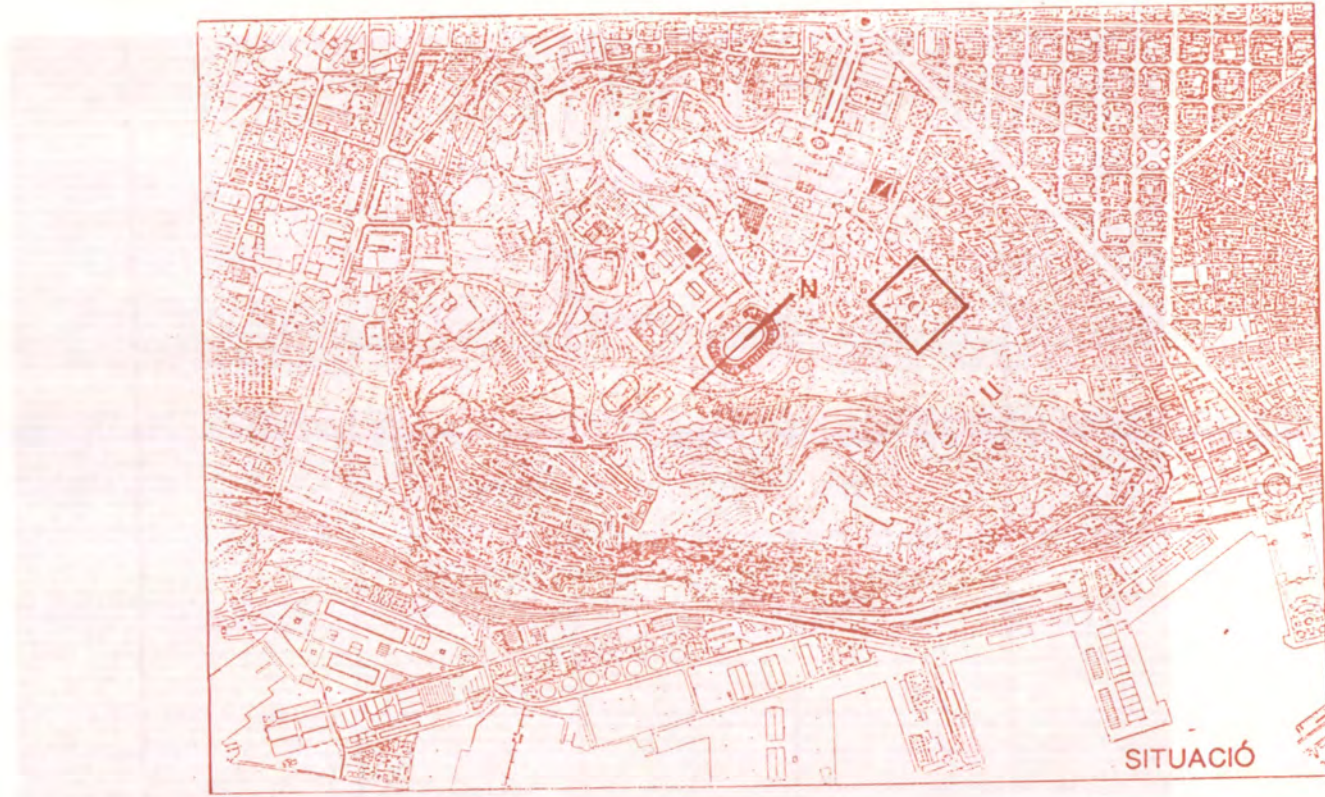
↓ Topogràfic IMI 1993.

Diferents vistes actuals de l'antic àmbit de les pedreres avui ocupades per uns camps d'hípica, el jardins Maragall i el Palauet Albeniz. La resta estan ocupades pel bosc de l'Institut Botànic.

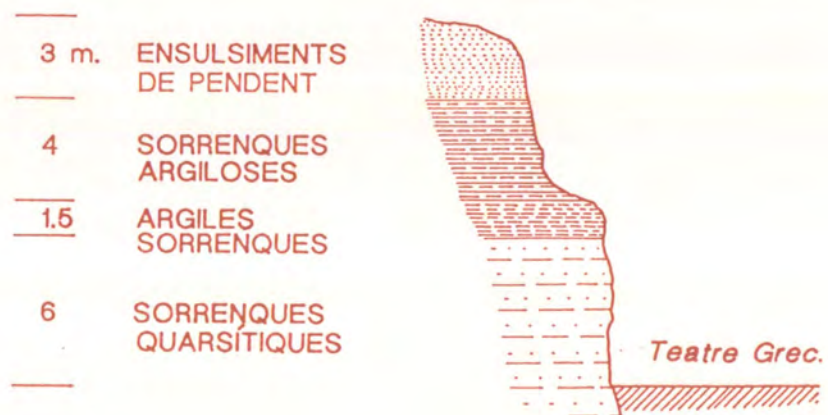

PEDRERA DEL MACHINET.

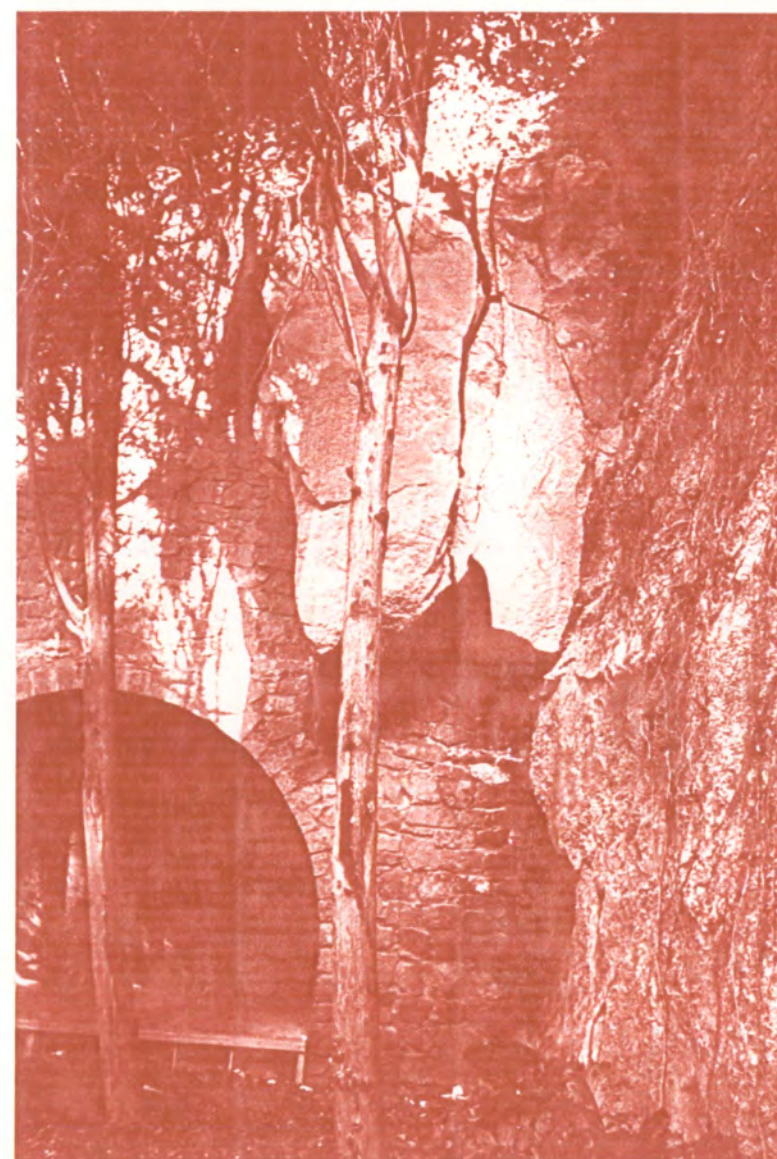
Geologia i Topografia

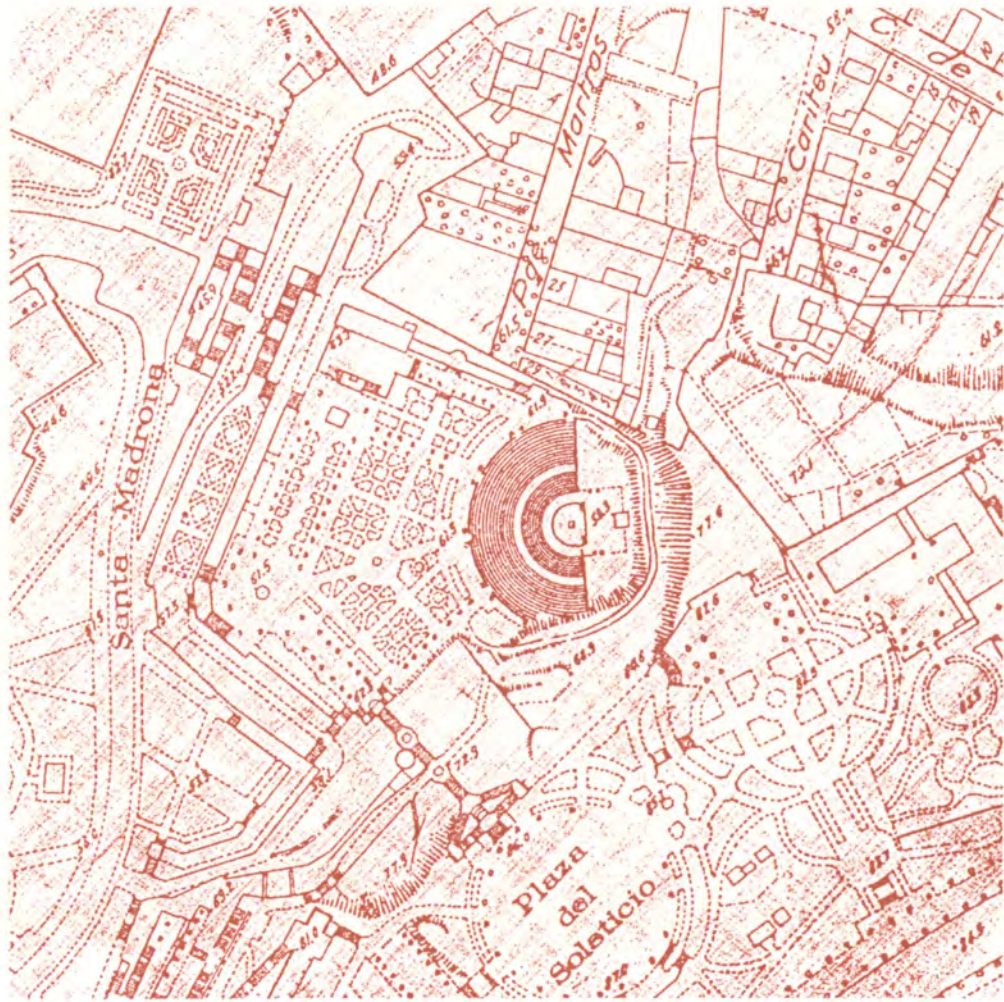
Topografia Originària E: 1/2.000

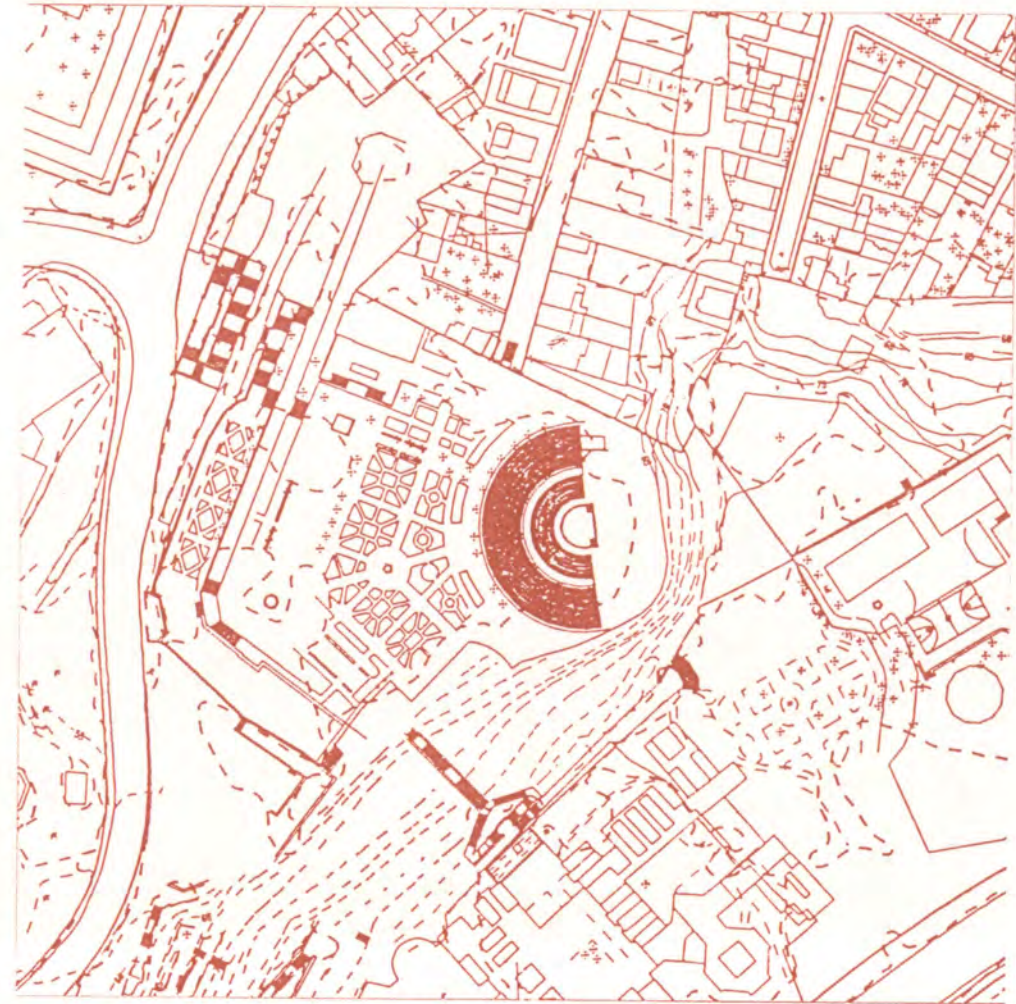
Tall Geològic nº 12, E: 1/300

Vistes actuals del teatre grec amb l'espadat de la pedrera Machinet com a "fons scenae".

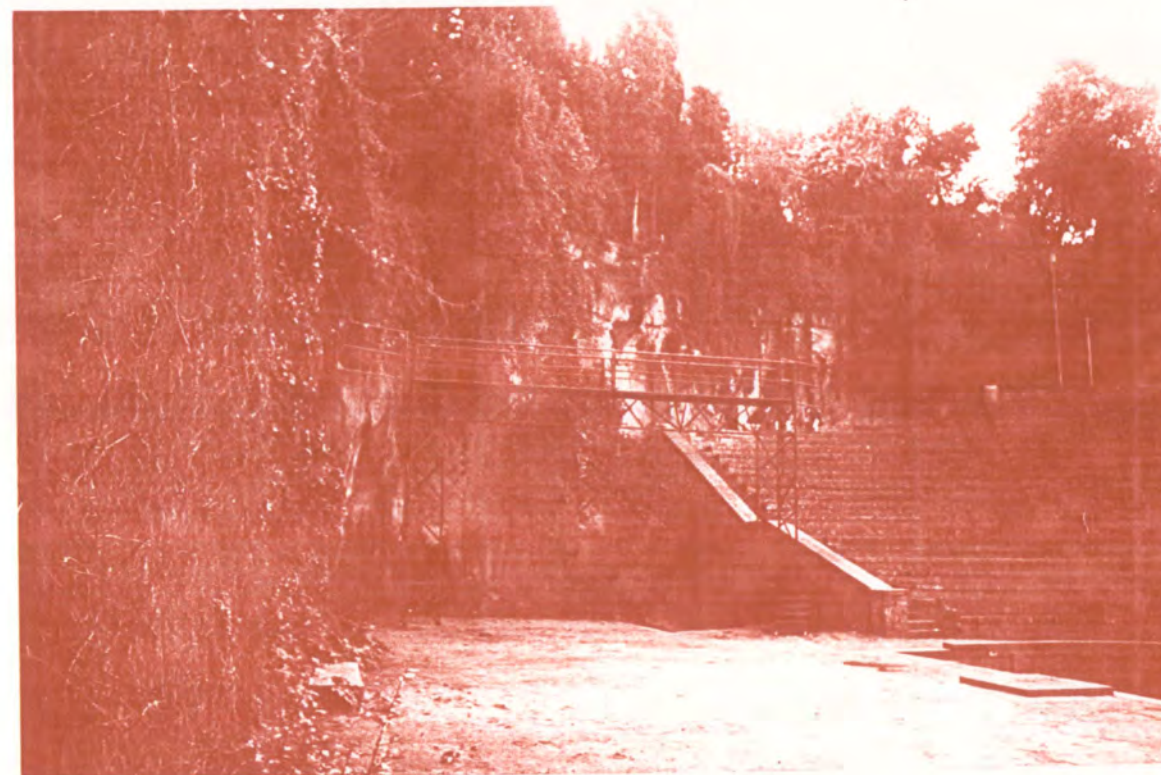
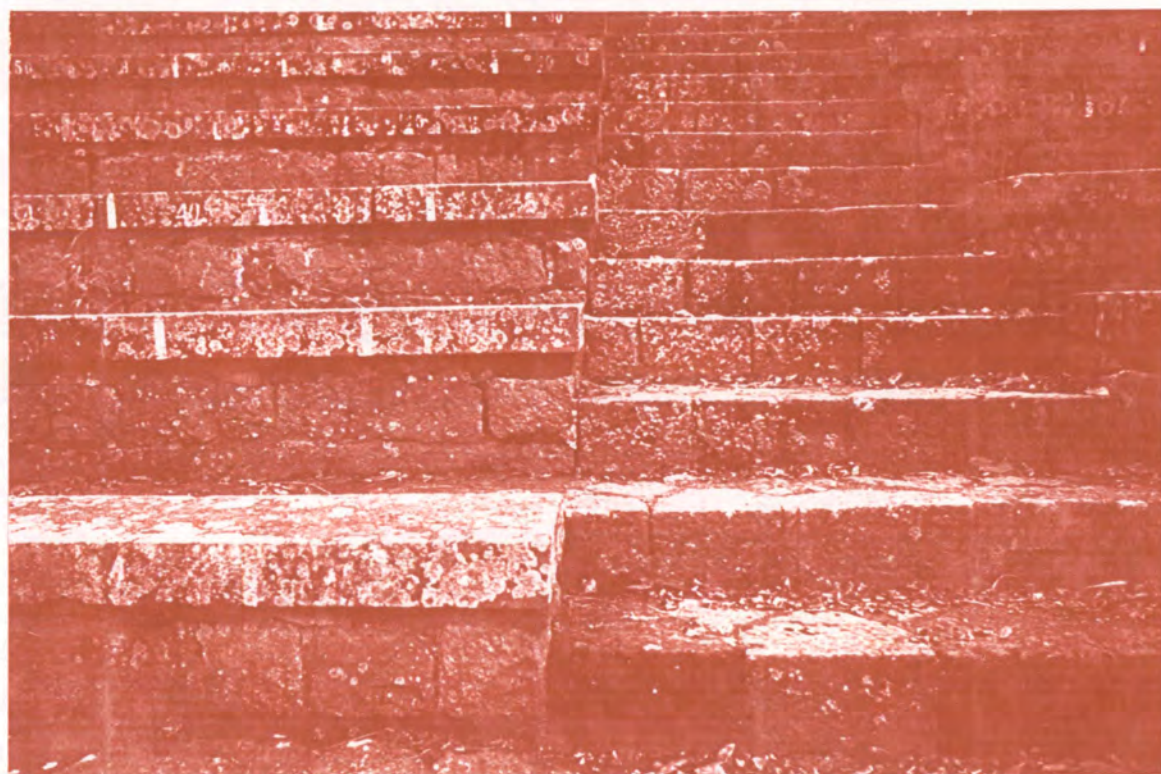

Topogràfic Martorell 1929-1935.

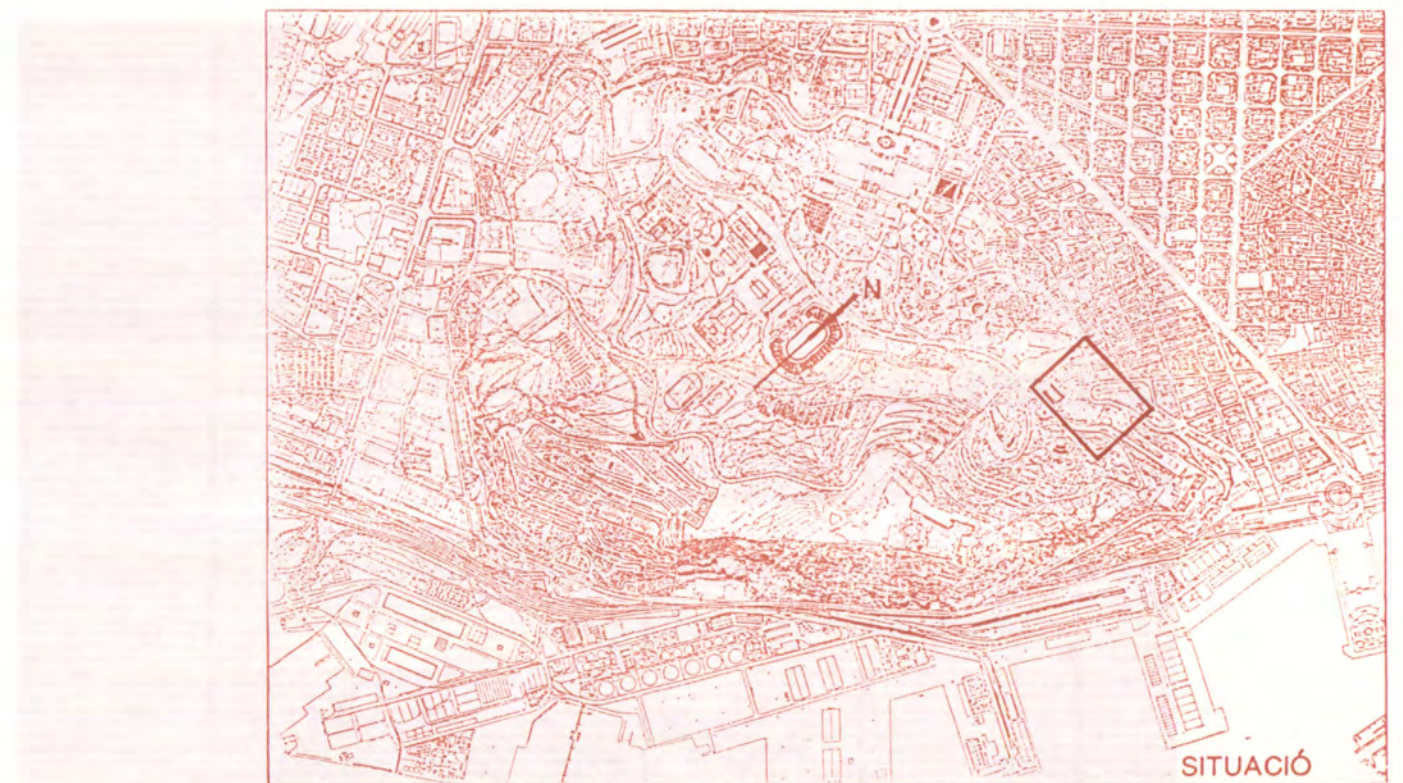

Topogràfic IMI 1993.

J.C.N. Forestier i Ramon Raventós en un hàbil projecte, varen encaixar el Teatre Grec a la pedrera Machinet, utilitzant l'escarpament vertical de la pedrera com a fons d'escena i fent acabar la geometria del graderiu i de la nova obra a les velles pedres amb una perfecta harmonia compositiva. J.C.N. Forestier abans havia projectat el parc de Laribal, ocupat parcialment per aquesta pedrera.

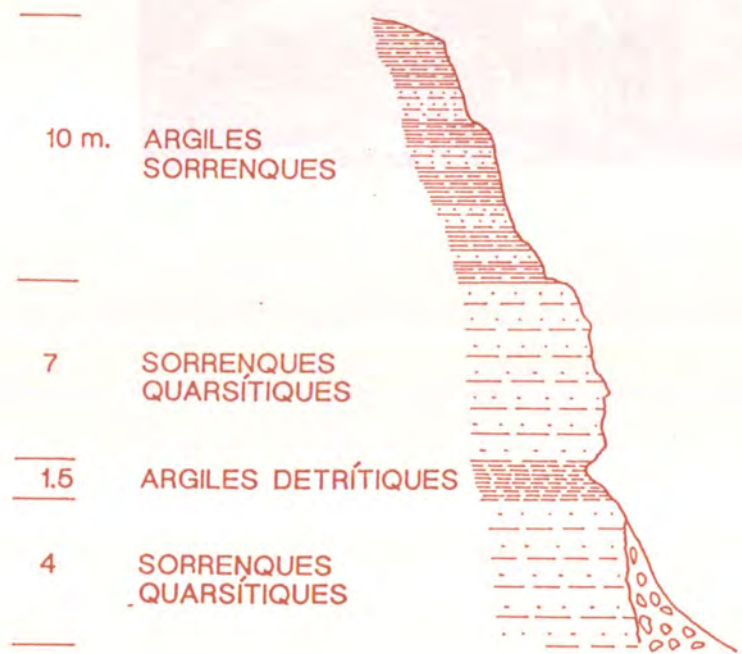
Vistes actuals del teatre grec amb l'espadat de la pedrera Machinet

SITUACIÓ

PEDRERES FONT TROBADA -MASFERRER.

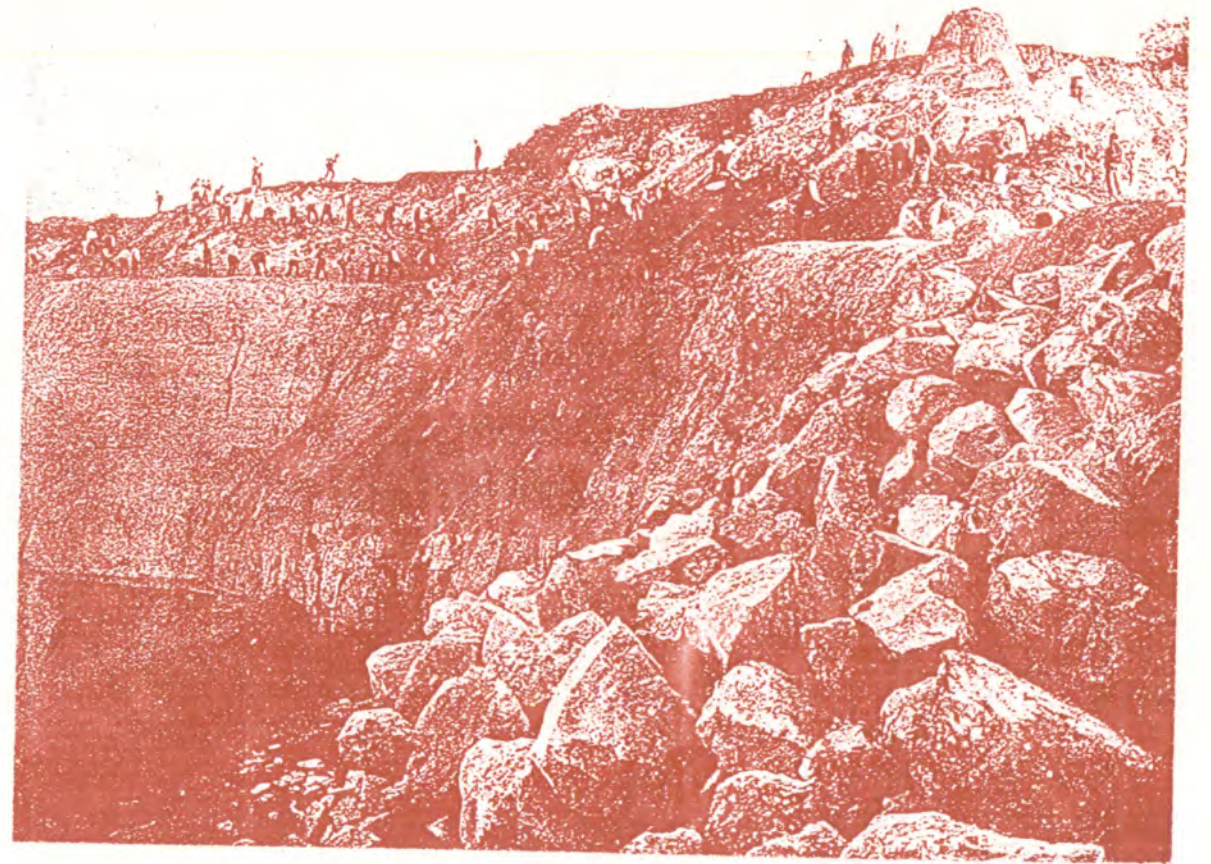
Geologia i Topografia

Tall Geològic n° 13, E: 1/300

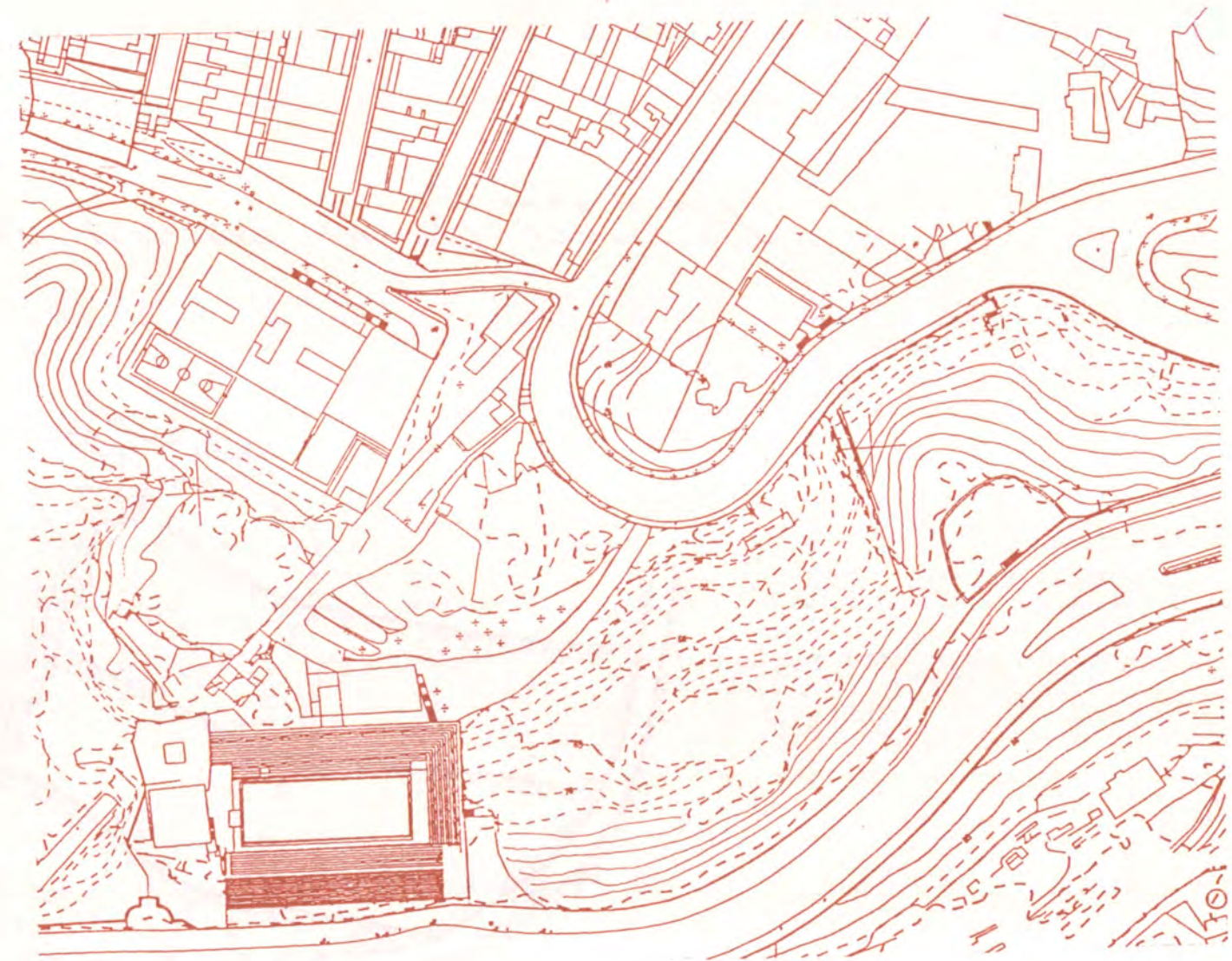
Topografia Originària E: 1/2.000

Treballs al conjunt de les pedreres Font Trobada i Masferrer l'any 1916.

Topogràfic Martorell 1929-1935.

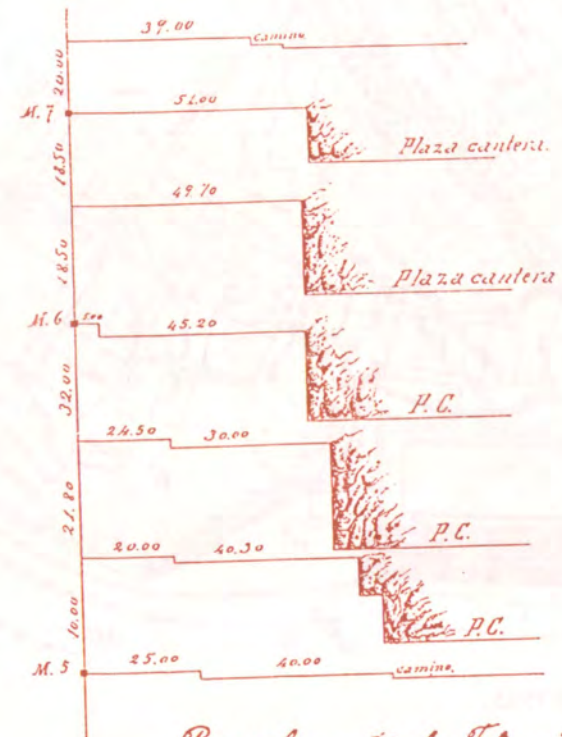
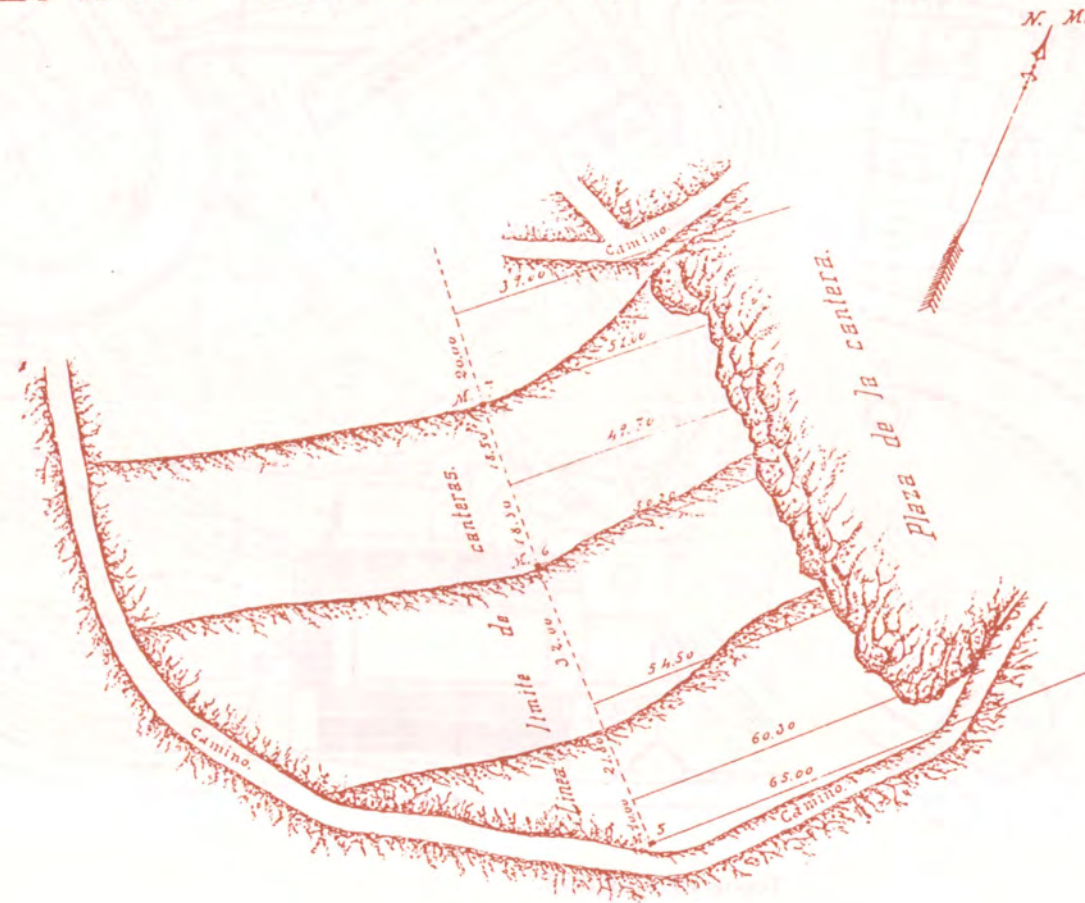

Topogràfic IMI 1993.

La zona ocupada per les pedreres de Masferrer i la Font Trobada foren ocupades per berenadors i llocs de trobada populars. Al costat de les populars Font Trobada i Font d'en Conna, s'hi instal·laren establiments de balls populars i després algun restaurant, i més endavant s'ocupà pel barraquisme. S'hi edificà la piscina Montjuïc, la qual es va remodelar íntegrament per habilitar-la per a piscina de salts dels Jocs Olímpics de 1992.

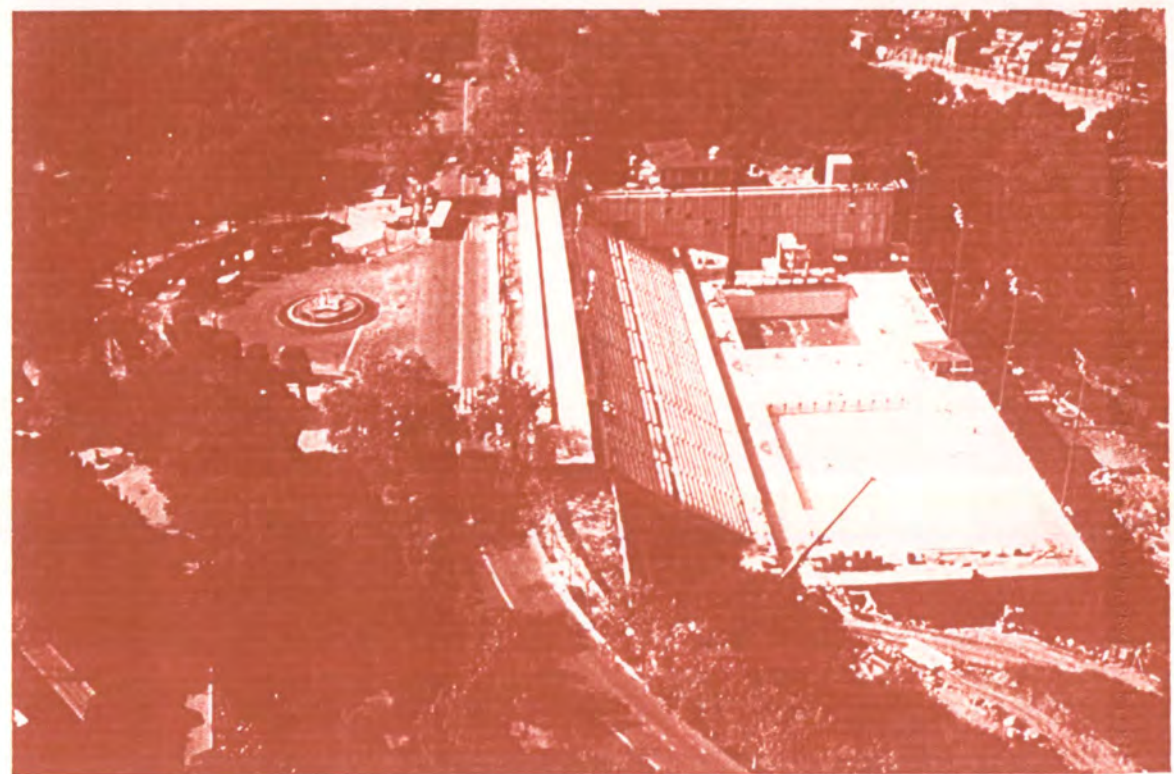
PLANO de la cantera Masferré

Perfiles transversales

Escala de $\frac{1}{1000}$

Barcelona 23 de Febrero de 1904
Andrés Martí M. S. O. S.

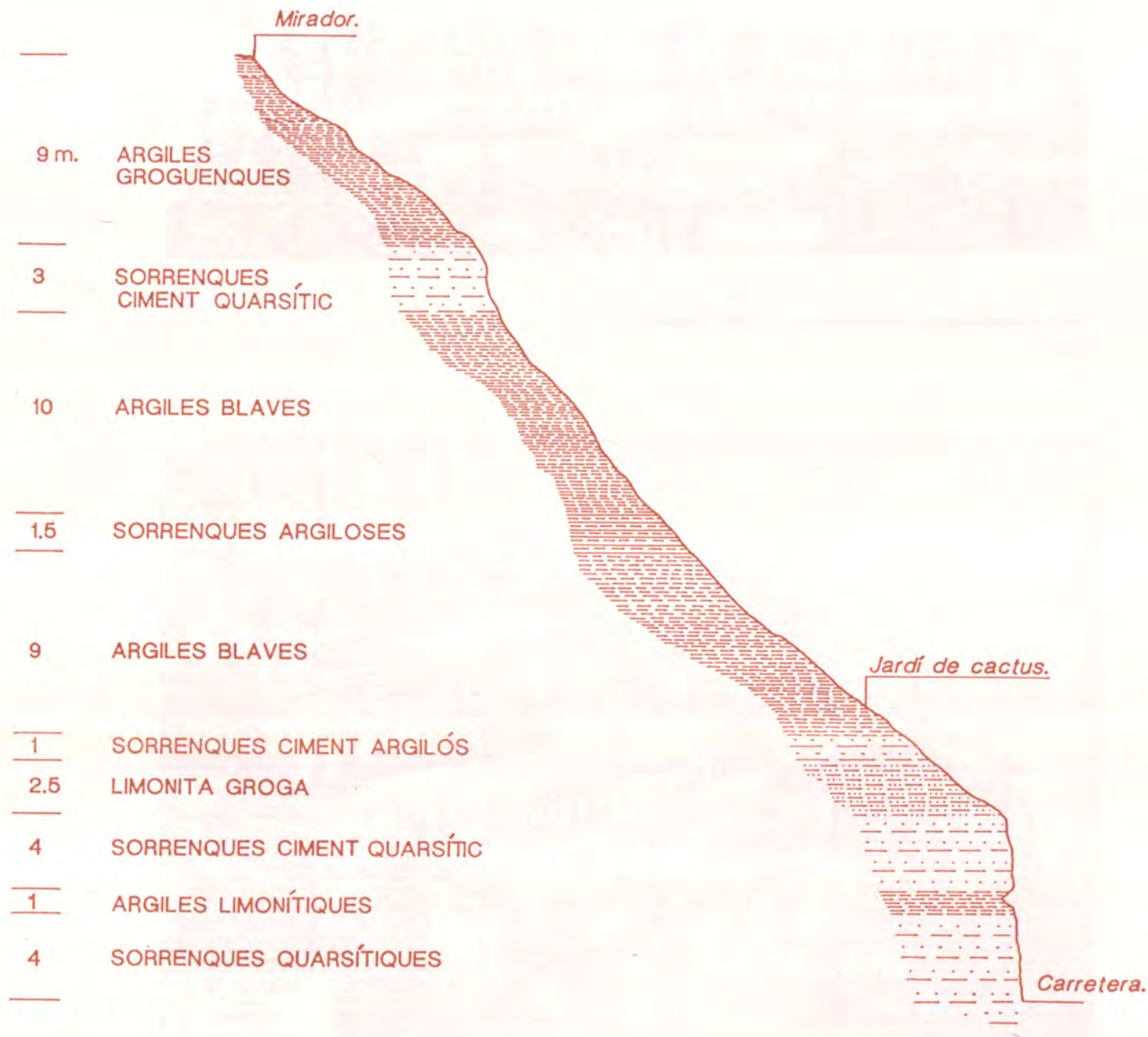
Vistes actuals de l'àmbit ocupat per les antigues pedreres amb les piscines municipals de Montjuïc i el testimoni d'un antic bar.

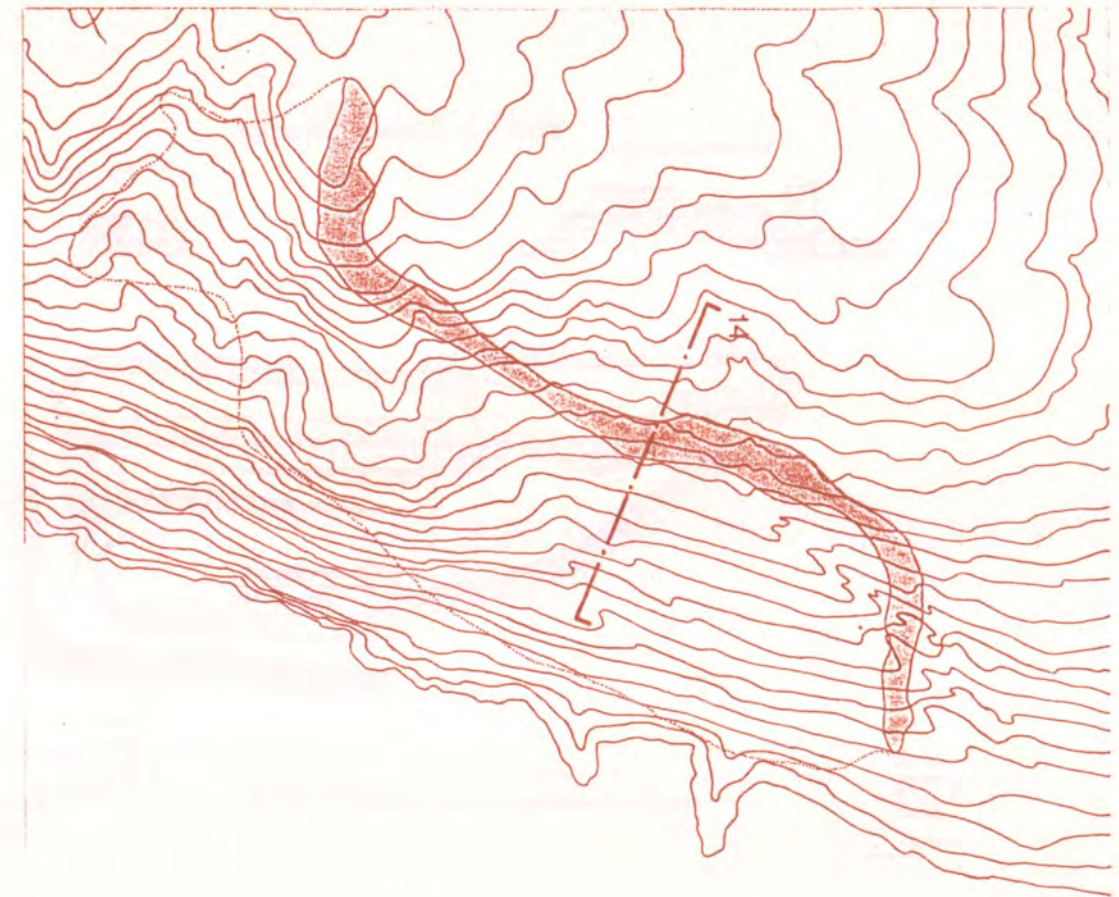
SITUACIÓ

PEDRERA DE L'ESPARÓ

Geologia i Topografia

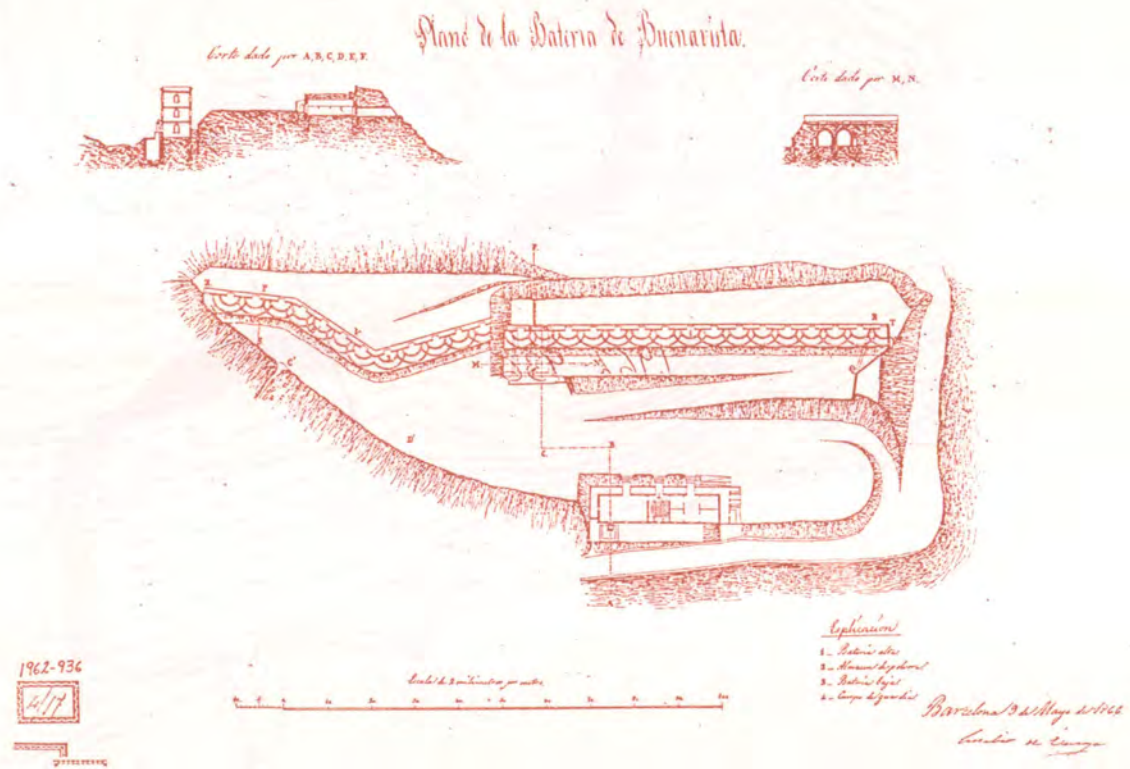
Tall geològic n° 14, E:1/300

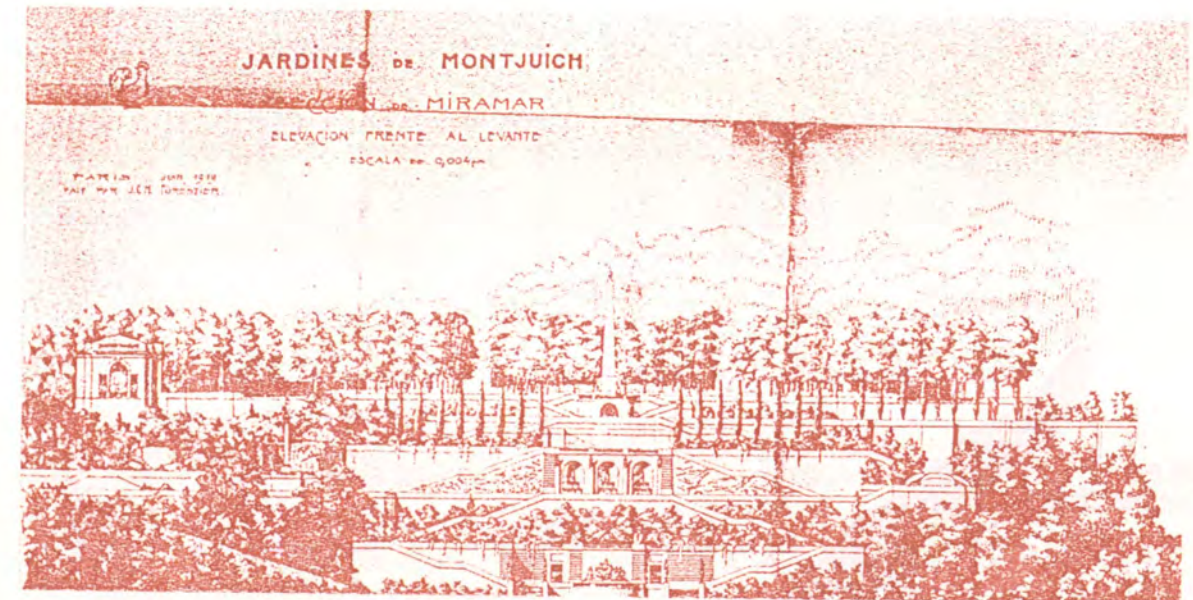
Topografia originària amb l'emplaçament de la pedrera l'any 1929.
E: 1/4.000 (corbes de nivell cada 5 m.).

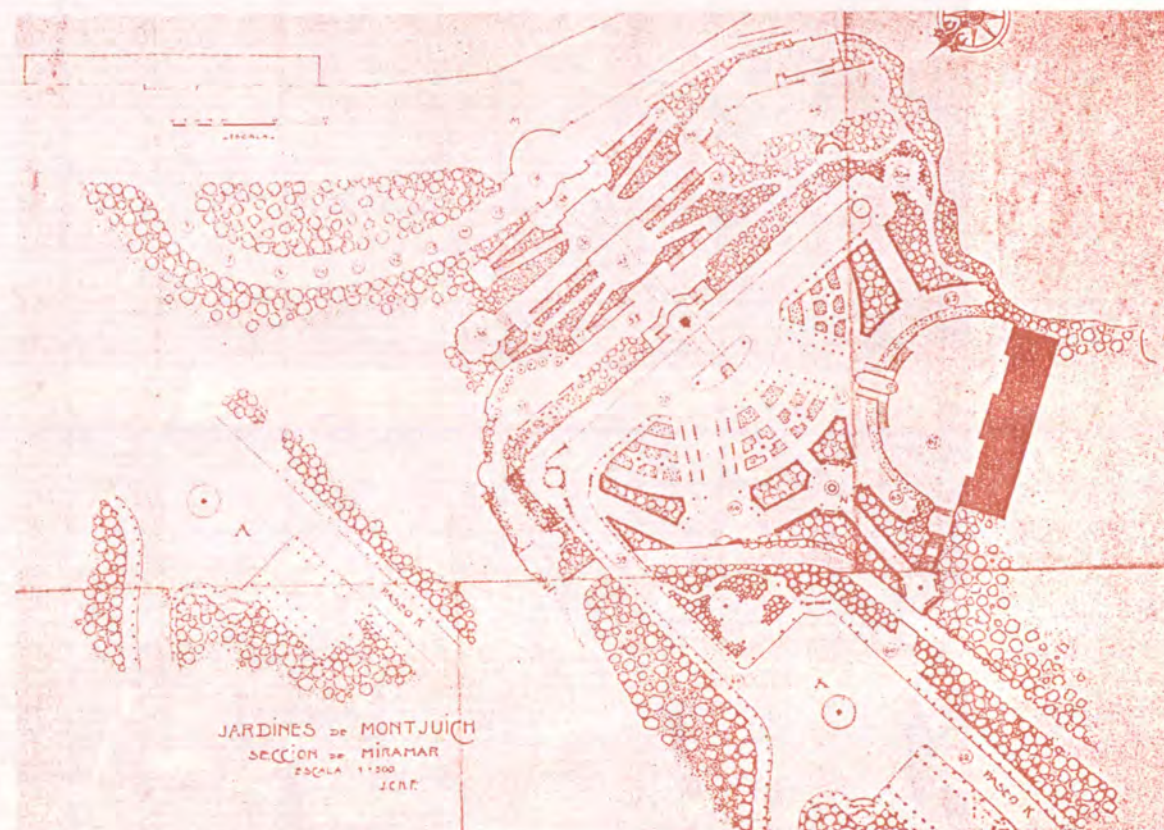
Vista de la pedrera a principis de segle.

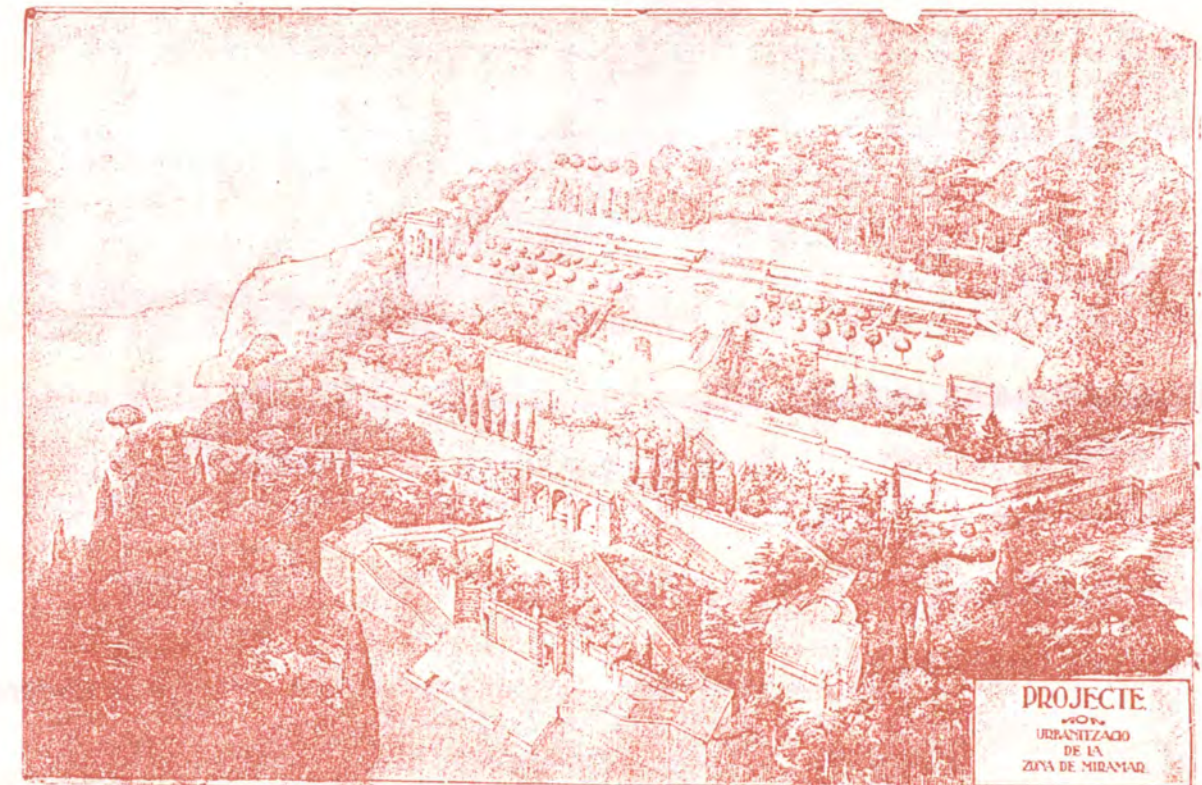
Projecte de la bateria de Bonavista.

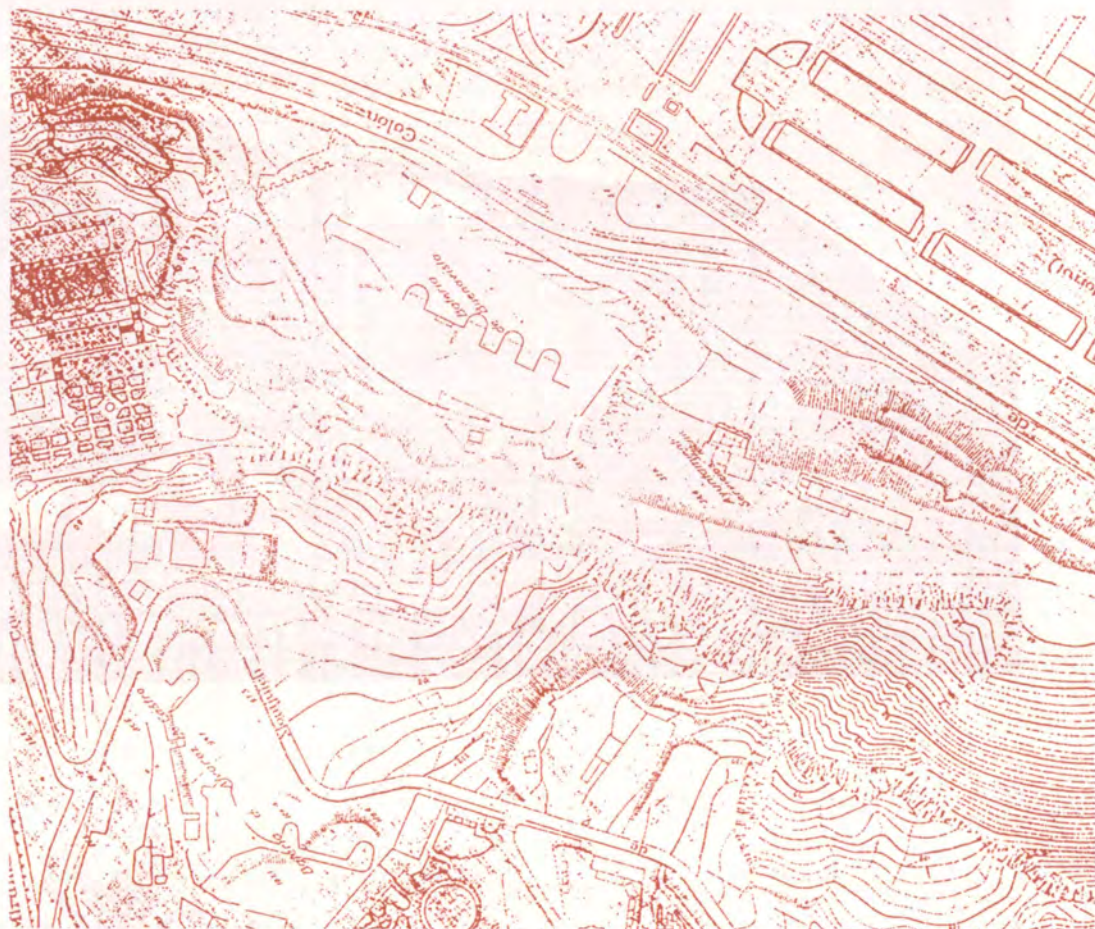
Projecte dels Jardins de Miramar. J.C.N. Forestier. Alçat.

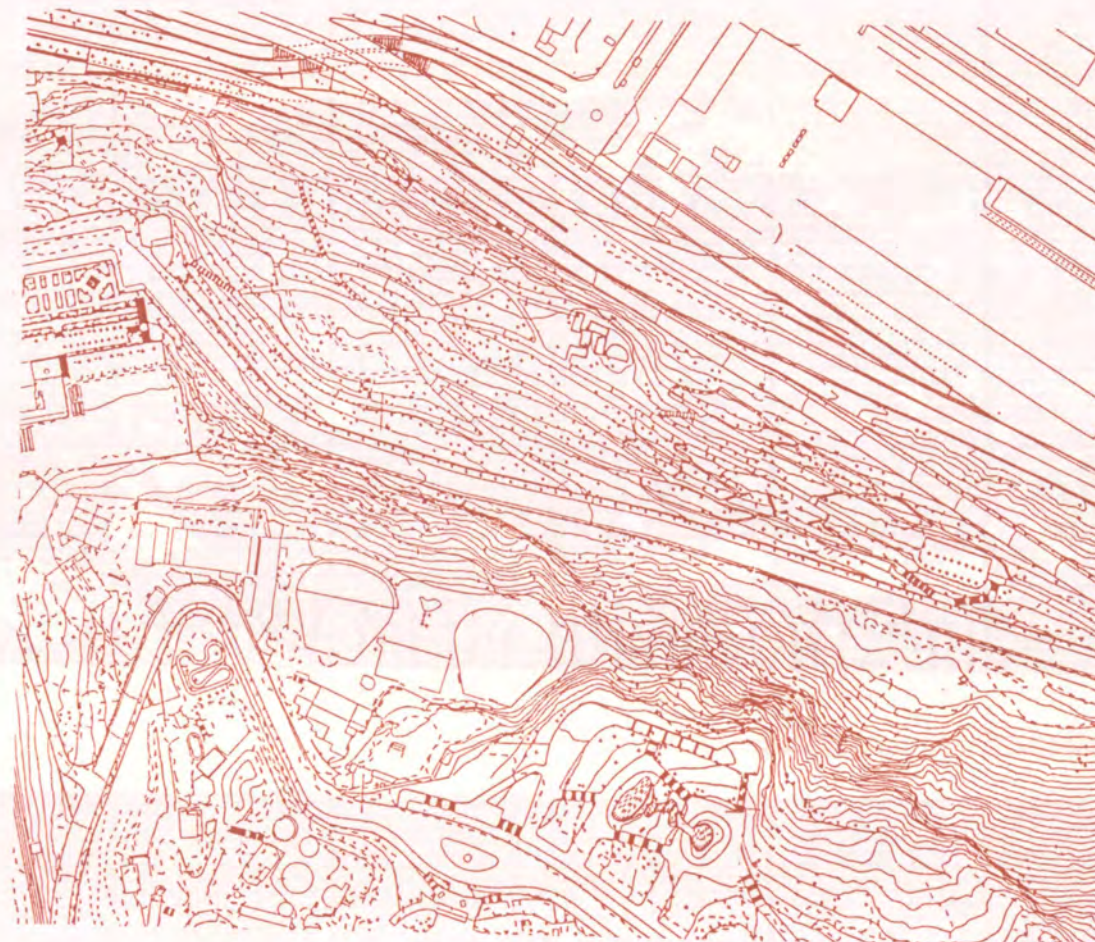
Projecte dels Jardins de Miramar. J.C.N. Forestier. Planta.

Projecte dels Jardins de Miramar. Perspectiva.

Topogràfic Martorell 1929-1935.

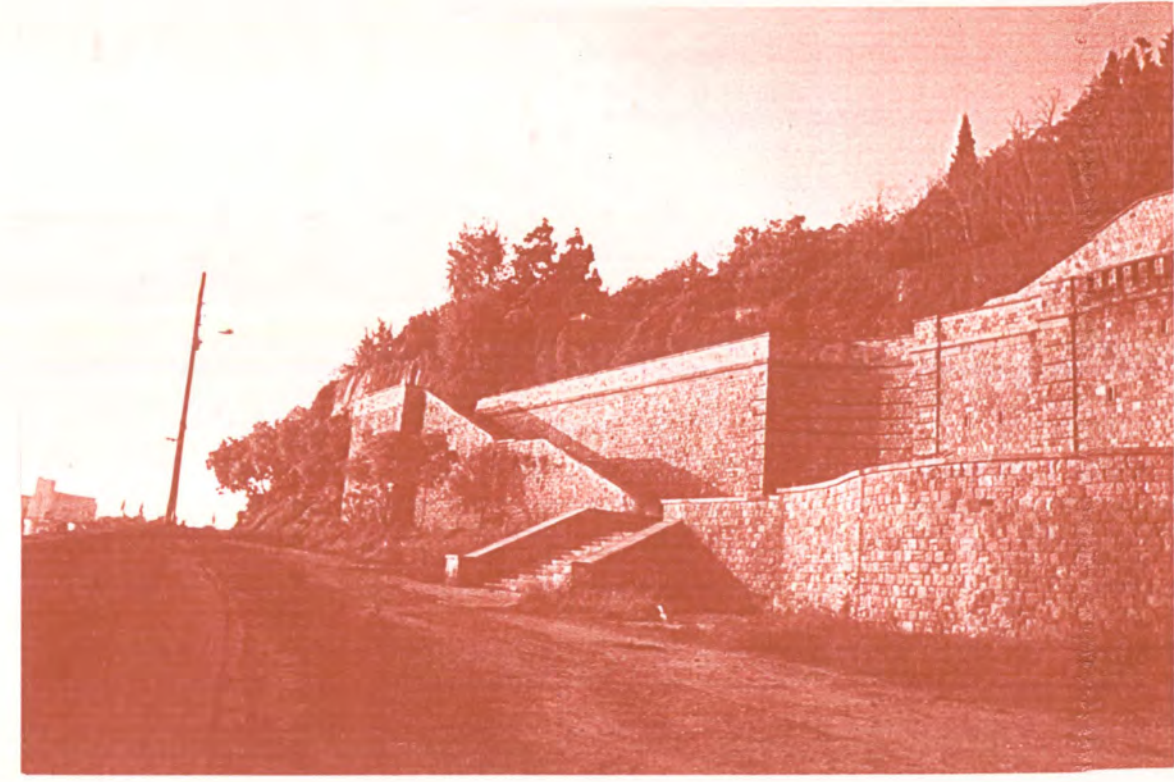
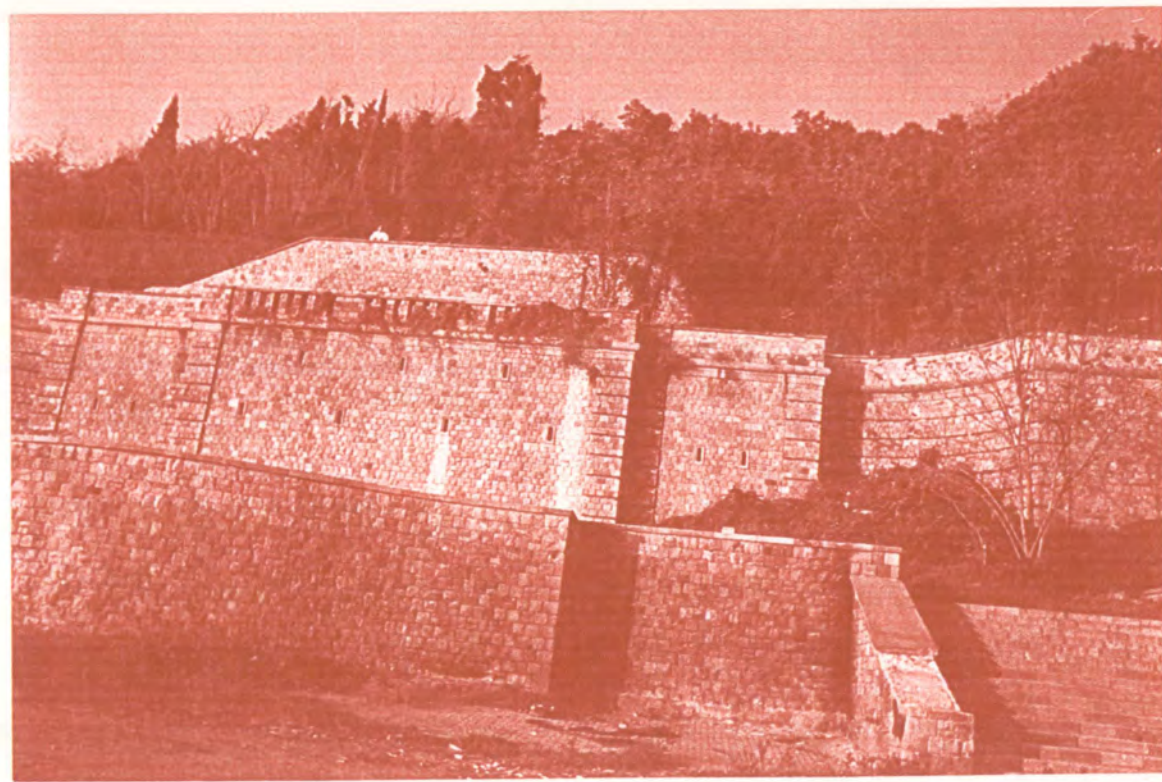
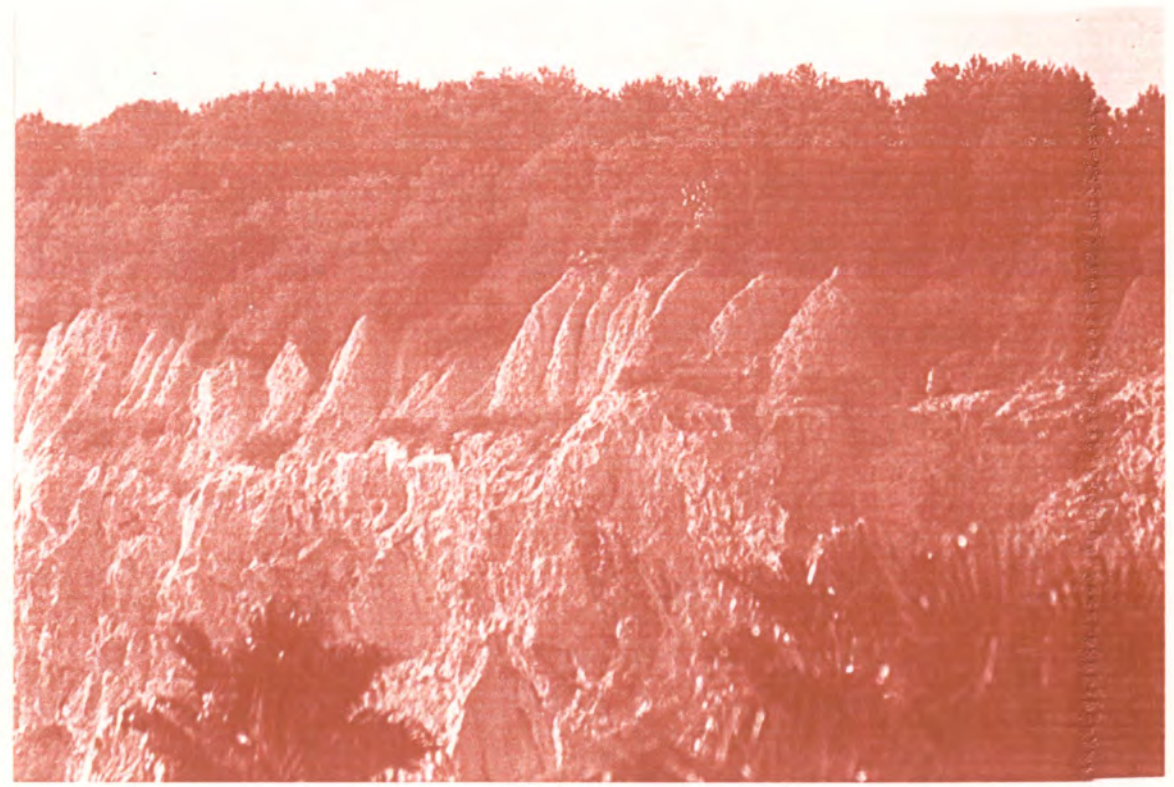
Topogràfic IMI 1993.

La pedrera de l'Esparó forma amb la del Morrot i Antunez el conjunt de pedreres del vessant de la muntanya que mira al mar. Propietat de l'Estat, es va explotar intensament durant la construcció del port en el segle passat, aturant-se per esgotament i problemes d'ensulsiment del rocam disgregat, que ocasionà diversos accidents.

El 1919 J.C.N. Forestier va projectar-hi els jardins de la Secció de Miramar de l'Exposició, els quals s'executaren en part. Més endavant es va contruir la carretera de Miramar i els jardins de planta crassa de Costa i Llobera.

Els jardins de planta crassa Costa i Llobera.

Part de l'escalinata projectada per Forestier i aspecte del rocam.

L'aprofitament agrícola.

Al llarg del treball hem anat fent referència a l'activitat agrícola de la muntanya, en especial al comentar il·lustracions antigues. S'han citat documents de propietat o de compravenda de diferents èpoques, en els que s'hi feia esment a l'ús agrícola de determinades finques.

S'ha pogut deduir a través de la lectura dels documents gràfics més antics que les hortes de Sant Bertran foren les terres que primerament es conreaven i amb una clara parcel·lació agrícola, segurament per la seva proximitat a la ciutat emmurallada. Sembla ésser però que també foren les primeres terres en abandonar-se, ja sigui per manca d'aigua cap a mitjans del segle passat, ja sigui per l'ocupació residencial, com veurem en els capítols que segueixen ⁶⁹.

El Canal de la Infanta va permetre millorar el regadiu de la plana del sector occidental, que poc a poc fou ocupat per les edificacions industrials i residencials.

En general els productes agrícoles de Montjuïc eren prou estimats, en especial el blat. Era comú també treballar la vinya i hom trobava plantacions de garrofers (vegi's plànol topogràfic de V. Martorell de 1929 que esmenta a l'àrea central entre l'estadi i el cementiri, el Pla del Garrofer), cirerers i essent la figuera, un arbre que hom podria considerar autòcton de la muntanya. Més tard es varen estendre els horts per la part alta de la muntanya, i hi hagué fins hi tot algún projecte de parcel·lació en horts familiars. Era costum anar-hi a treballar quan es disposava de temps lliure.

Tenim constància de l'existència de l'Agrupació d'Hortalans i que el juliol de 1936, tot i que la guerra havia esclatat, continuava cobrant-se una quota en concepte de règim societari, pels guardes jurats, pels drets del cobrador i pels hospitals de sang.

Era també freqüent l'arrendament de les parcel·les que es conreaven.

El 1937, l'Agrupació d'Hortalans es convertí en Sindicat Agrícola. L'explotació agrícola no s'aturà i va continuar a la post guerra, i encara avui en dia romanen a la muntanya unes poques finques conreades com són alguns horts del vessant del Poble Sec i la finca situada al nord de la cruïlla dels carrers del Foc i dels Ferrocarrils Catalans.

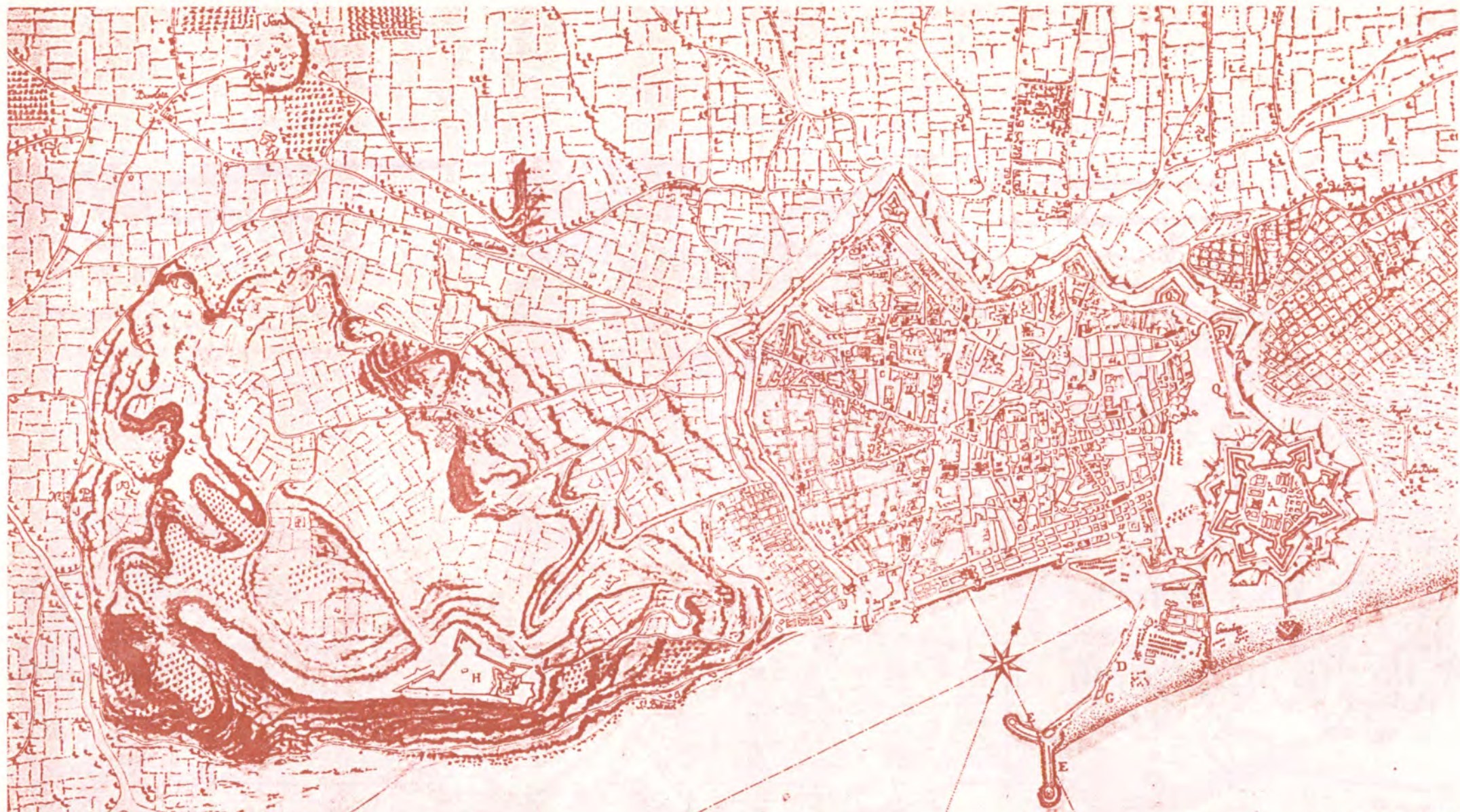

Encara avui en dia podem trobar a Montjuïc testimonis de la important activitat agrícola que hi hagué en èpoques anteriors. La finca situada entre el barri de Can Clos i els carrers del Foc i dels Ferrocarrils Catalans està encara en plena explotació.

⁶⁹Caixa n° 30 Comandància d'Enginyers. Arxiu de la Corona d'Aragó.

La darrera collita de blat a les planes d'en Lladó de Montjuïc, (1915) situades aproximadament on ara es troba la plataforma de l'Anella Olímpica. (Foto AHM.)
Font. Tots els Barris de Barcelona. J. Fabre J.M. Huertas.

Pla de la Ciutat de BARCELONA, y sos Contorns en lo Any 1740.
EXPLICACIÓ.

De la Justificació	Portes de la Plaça	Quartels	Esglésies particulars	Passadisses	Convents de Religiosos	Convents de Religioses
A Caselles	N. Port de Sant Joan	11. Quartel de Sant Joan	21. Capella de la Trinitat	38. La Plaça de Sant Joan	49. S. Catalina	64. El S. Joan
B. Port de Sant Joan	O. Port de Sant Joan	12. Quartel de Sant Joan	22. Capella de Sant Joan	39. La Plaça de Sant Joan	50. S. Antoni	65. S. Joan
C. Port de Sant Joan	P. Port de Sant Joan	13. Quartel de Sant Joan	23. Capella de Sant Joan	40. La Plaça de Sant Joan	51. S. Antoni	66. S. Joan
D. Port de Sant Joan	Q. Port de Sant Joan	14. Quartel de Sant Joan	24. Capella de Sant Joan	41. La Plaça de Sant Joan	52. S. Antoni	67. S. Joan
E. Port de Sant Joan	R. Port de Sant Joan	15. Quartel de Sant Joan	25. Capella de Sant Joan	42. La Plaça de Sant Joan	53. S. Antoni	68. S. Joan
F. Port de Sant Joan	S. Port de Sant Joan	16. Quartel de Sant Joan	26. Capella de Sant Joan	43. La Plaça de Sant Joan	54. S. Antoni	69. S. Joan
G. Port de Sant Joan	T. Port de Sant Joan	17. Quartel de Sant Joan	27. Capella de Sant Joan	44. La Plaça de Sant Joan	55. S. Antoni	70. S. Joan
H. Port de Sant Joan	U. Port de Sant Joan	18. Quartel de Sant Joan	28. Capella de Sant Joan	45. La Plaça de Sant Joan	56. S. Antoni	71. S. Joan
I. Port de Sant Joan	V. Port de Sant Joan	19. Quartel de Sant Joan	29. Capella de Sant Joan	46. La Plaça de Sant Joan	57. S. Antoni	72. S. Joan
J. Port de Sant Joan	X. Port de Sant Joan	20. Quartel de Sant Joan	30. Capella de Sant Joan	47. La Plaça de Sant Joan	58. S. Antoni	73. S. Joan
K. Port de Sant Joan			31. Capella de Sant Joan	48. La Plaça de Sant Joan	59. S. Antoni	74. S. Joan
L. Port de Sant Joan			32. Capella de Sant Joan	49. La Plaça de Sant Joan	60. S. Antoni	75. S. Joan
M. Port de Sant Joan			33. Capella de Sant Joan	50. La Plaça de Sant Joan	61. S. Antoni	76. S. Joan
			34. Capella de Sant Joan	51. La Plaça de Sant Joan	62. S. Antoni	77. S. Joan
			35. Capella de Sant Joan	52. La Plaça de Sant Joan	63. S. Antoni	78. S. Joan
			36. Capella de Sant Joan	53. La Plaça de Sant Joan	64. S. Antoni	79. S. Joan
			37. Capella de Sant Joan	54. La Plaça de Sant Joan	65. S. Antoni	80. S. Joan
			38. Capella de Sant Joan	55. La Plaça de Sant Joan	66. S. Antoni	81. S. Joan
			39. Capella de Sant Joan	56. La Plaça de Sant Joan	67. S. Antoni	82. S. Joan
			40. Capella de Sant Joan	57. La Plaça de Sant Joan	68. S. Antoni	83. S. Joan
			41. Capella de Sant Joan	58. La Plaça de Sant Joan	69. S. Antoni	84. S. Joan
			42. Capella de Sant Joan	59. La Plaça de Sant Joan	70. S. Antoni	85. S. Joan
			43. Capella de Sant Joan	60. La Plaça de Sant Joan	71. S. Antoni	86. S. Joan
			44. Capella de Sant Joan	61. La Plaça de Sant Joan	72. S. Antoni	87. S. Joan
			45. Capella de Sant Joan	62. La Plaça de Sant Joan	73. S. Antoni	88. S. Joan
			46. Capella de Sant Joan	63. La Plaça de Sant Joan	74. S. Antoni	89. S. Joan
			47. Capella de Sant Joan	64. La Plaça de Sant Joan	75. S. Antoni	90. S. Joan
			48. Capella de Sant Joan	65. La Plaça de Sant Joan	76. S. Antoni	91. S. Joan
			49. Capella de Sant Joan	66. La Plaça de Sant Joan	77. S. Antoni	92. S. Joan
			50. Capella de Sant Joan	67. La Plaça de Sant Joan	78. S. Antoni	93. S. Joan
			51. Capella de Sant Joan	68. La Plaça de Sant Joan	79. S. Antoni	94. S. Joan
			52. Capella de Sant Joan	69. La Plaça de Sant Joan	80. S. Antoni	95. S. Joan
			53. Capella de Sant Joan	70. La Plaça de Sant Joan	81. S. Antoni	96. S. Joan
			54. Capella de Sant Joan	71. La Plaça de Sant Joan	82. S. Antoni	97. S. Joan
			55. Capella de Sant Joan	72. La Plaça de Sant Joan	83. S. Antoni	98. S. Joan
			56. Capella de Sant Joan	73. La Plaça de Sant Joan	84. S. Antoni	99. S. Joan
			57. Capella de Sant Joan	74. La Plaça de Sant Joan	85. S. Antoni	100. S. Joan

1740. (Atlas de Barcelona)
 Amb l'ocupació felipista i la derrota dels catalans s'acaben les batalles. Comença un estat de pau que durarà més d'un segle.
 Desapareixen les fortificacions, exclusió feta del castell i simptomàticament apareix conreu a Montjuïc, gairebé fins al cim, tocant als glacis. Així ens ho constata el plànol de l'arquitecte Francesc Renart confegit a partir d'un altre de 1740 no identificat i titulat "Pla de la Ciutat de Barcelona y sos contorns en lo Any 1740".
 La il·lustració ens ressalta amb conreus la gran plataforma intermèdia de les planes d'en Lladó, l'acusada verticalitat del Morrot, on sembla hi arriba a dibuixar vegetació, i l'explotació de les pedreres. Uns camins molt clars arriben i s'enfilen a través del vessant nord-llevant, passant pels camps de Santa Madrona i les hortes de Sant Bertran que apareixen amb una parcel·lació més petita i regular. De la Creu Coberta s'inicia el camí del port que voreja la muntanya a ponent i es connecta amb el del Morrot i segueix per un de perimetral a la muralla, tancant el circuit a la pròpia Creu Coberta, encerclant totalment la muntanya.

El propietari des d'un bon començament havien lluitat per aconseguir la llibertat per a la utilització dels seus bens a Montjuïc, lluita que perduraria durant el S. XX, en tant la muntanya no materialitzés el seu caràcter públic. Així l'exploració de les terres, que apareix en el plànol topogràfic d'Ignasi Mayans de 1855, es desenvolupa en les àrees de la muntanya més allunyades del castell. El mateix plànol de Mayans ens mostra amb detall els accidents de la muntanya amb el castell, els torrents, tàlvegs i camins. Apareix una xarxa de camins que envolta la muntanya i serveix als camps i que Cerdà també va recollir en el seu topogràfic de 1855. (Atlas de Barcelona)

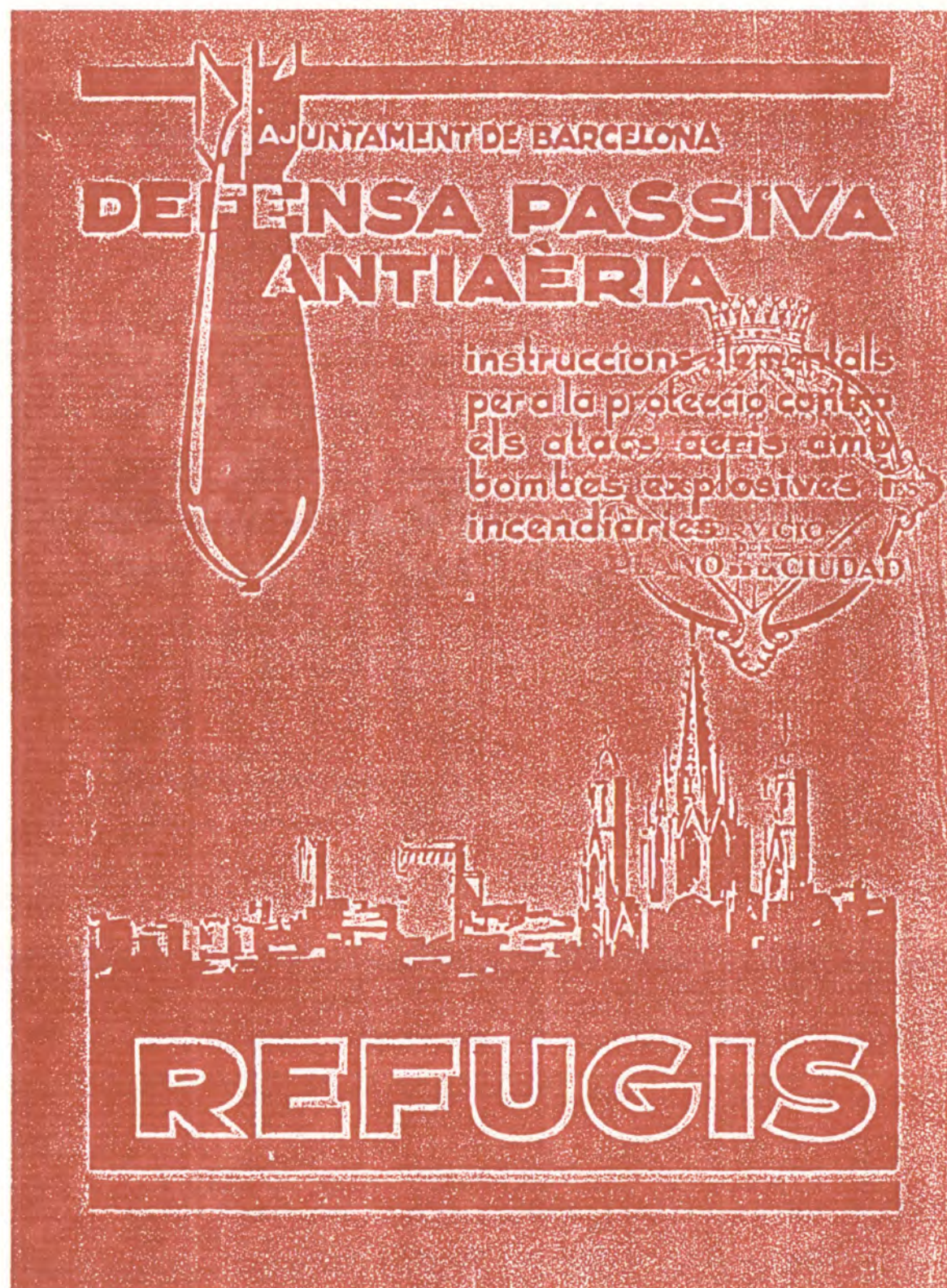

Plànols de camins i hortes a Sant Bertran, immediates a la muralla de la ciutat.
(Arxiu Històric del COAC.)

El Passeig del Marqués de la Mina passava unes tres vares aixecat en relació al nivell de les hortes. El dibuix ens presenta les hortes de Sant Bertran dividides per una xarxa de camins que moren en unes petites construccions agrícoles. També apareix en el plànol un barranc que neix a la muntanya.

Parcel·lació en horts cap al 1930. (Plànol V. Martorell. E: 1/2.000)
A la il·lustració hom pot identificar la finca Masdeu que contenia uns vuitanta horts sense aigua ni cap
ajud del propietari. L'Agrupació d'Hortalans la va denunciar.

Publicació de l'Ajuntament de Barcelona a fi de donar instruccions elementals per a la protecció contra els atacs aeris amb bombes incendiàries i per a la construcció de refugis.

Les galeries o refugis de Montjuïc.

No totes les galeries de Montjuïc es deuen exclusivament als aprofitaments de pedreres. Tanmateix es varen dur a terme també per raons de protecció ciutadana contra els atacs aeris.

Durant la guerra civil espanyola de 1936, es varen utilitzar mines o galeries a tota la ciutat de Barcelona, fent-les servir de refugis de protecció. El més gran estava situat sota la plaça de Tetuan, i moltes vegades s'utilitzaven soterranis habilitats o les galeries del metro. A Montjuïc no n'hi podien faltar. Al sector de Magòria-Font de la Guatlla, al peu del vessant nord-ponent de la muntanya i al sector del Poble Sec, al vessant nord-llevant, eren els llocs on n'hi havia més.

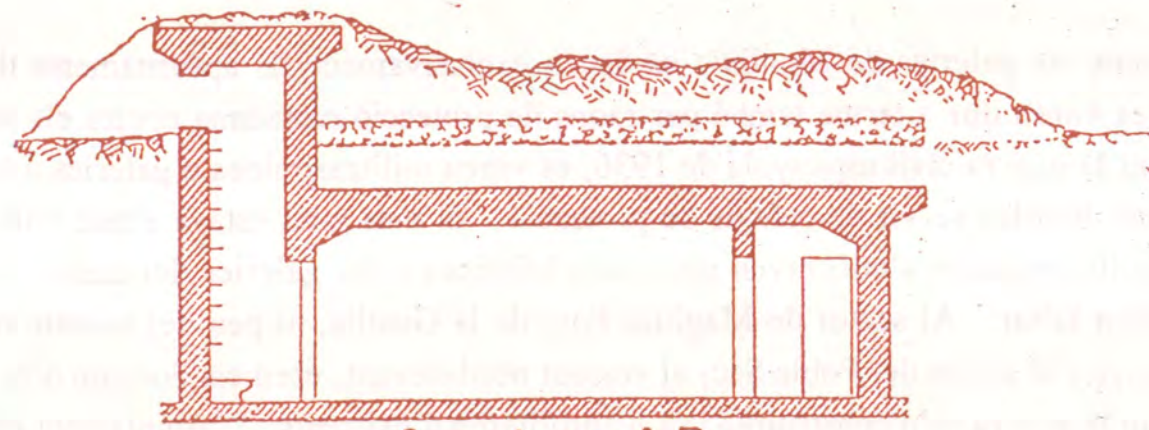
Durant la guerra se'n construïren i se'n aprofitaren d'existents. L'Ajuntament de Barcelona va editar unes instruccions elementals per a la protecció contra els atacs aeris amb bombes explosives i incendiàries ⁷⁰. Consistien en normes constructives que s'empraven en la construcció de refugis que feia l'Ajuntament i que servien de guia per les construccions portades a terme pel propi veïnat, i als que normalment el propi Ajuntament lliurava els materials.

En els fulls informatius s'esmentava que l'emplaçament indicat per als refugis col·lectius eren les cruïlles de tràfic intens o les immediacions de mercats o de centres importants per a l'abastament de les poblacions. Es recomanava però que es fugís de l'emplaçament dels refugis en places, la forma característica de les quals permetés als agressors afinar la punteria. En aquest sentit Montjuïc acomplia perfectament per la seva heterogeneïtat i forma.

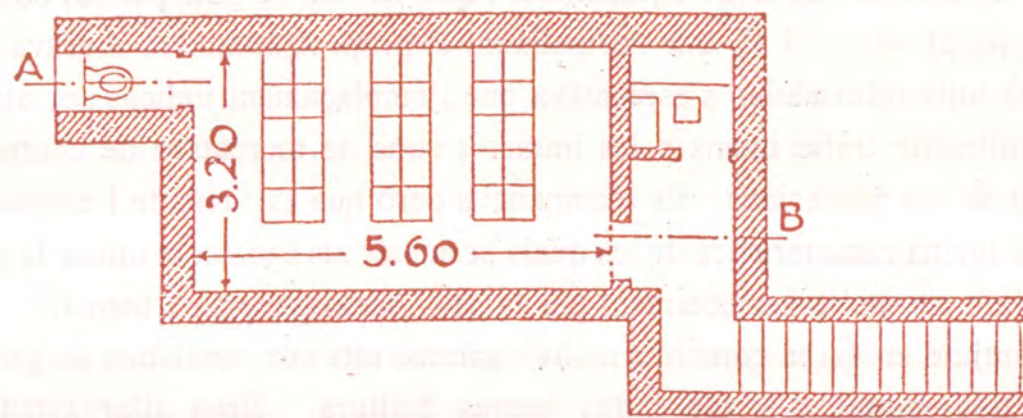
A Montjuïc en varen construir molts i gairebé tots ells consistien en galeries estretes d'una mitjana de dos metres d'ample i dos metres d'altura. Eren allargassades i a vegades es comunicaven entre si, arribant a tenir llargàries que superaven els 200 m com és el cas de la galeria soterrada de la plaça de les Navas, al Poble Sec.

Després de la guerra civil, mai va ésser necessari utilitzar els refugis i molts d'ells avui han desaparegut perquè s'hi ha construït damunt o bé perquè s'ha bloquejat el seu accés.

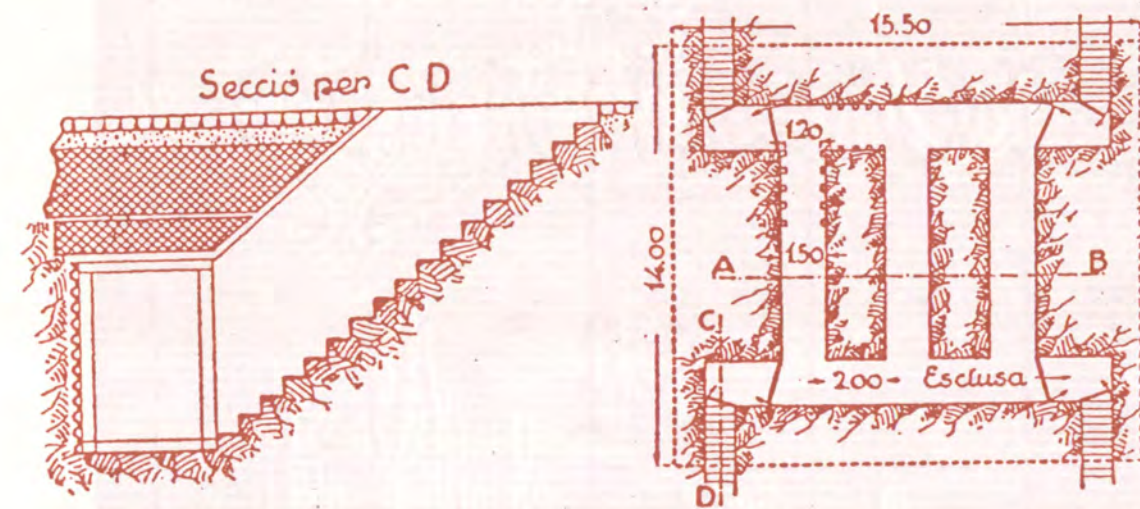
⁷⁰ L'edició la va fer la Conselleria-Regidoria d'Urbanització i Obres de l'Ajuntament de Barcelona, el maig de 1937. Arxiu Administratiu Municipal.

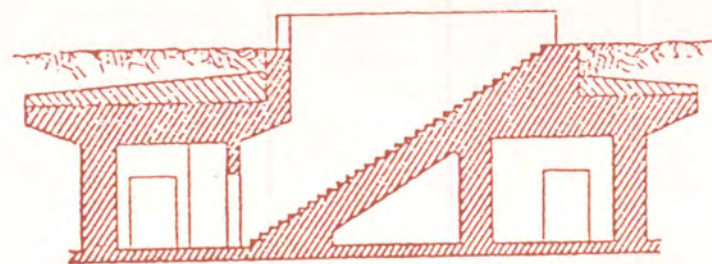
Secció per A B
30 persones

Tipus de refugi col.lectiu.

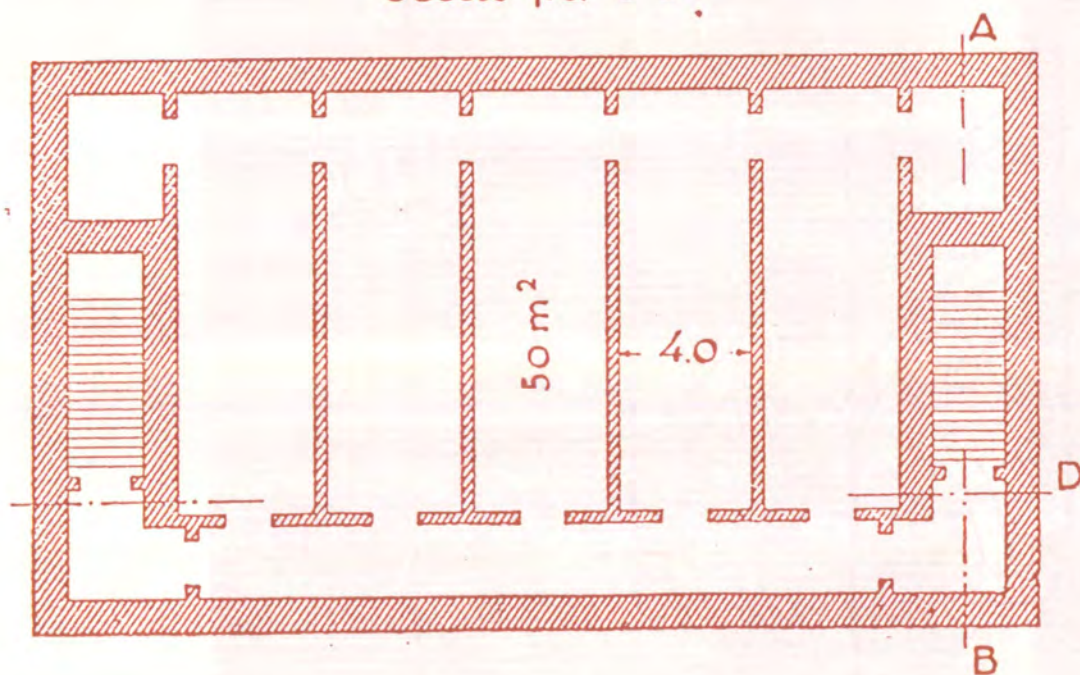
Tipus senzill de refugi per a 30 persones.

Secció per A B

Secció per C D

Esquema de refugi que es va emprar per a la plaça Letamendi.

JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASSIVA DE BARCELONA

DEPARTAMENT DE PROTECCIÓ

Exp. nº 393

Leopold García, per compareixença de data d'avui, sol·licita li sia assenyalada en el terreny, direcció i rasant per al refugi -- que s'està construint als carrers de Palma i - Radas.

El que em plau traslladar-vos amb el prec de que, si es possible, dongueu les oportunes ordres per a que sia atesa la indicada - demanda.

Barcelona, 4 de febrer del 1938

L'ARQUITECTE CAP DEL SERVEI

JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASSIVA DE BARCELONA

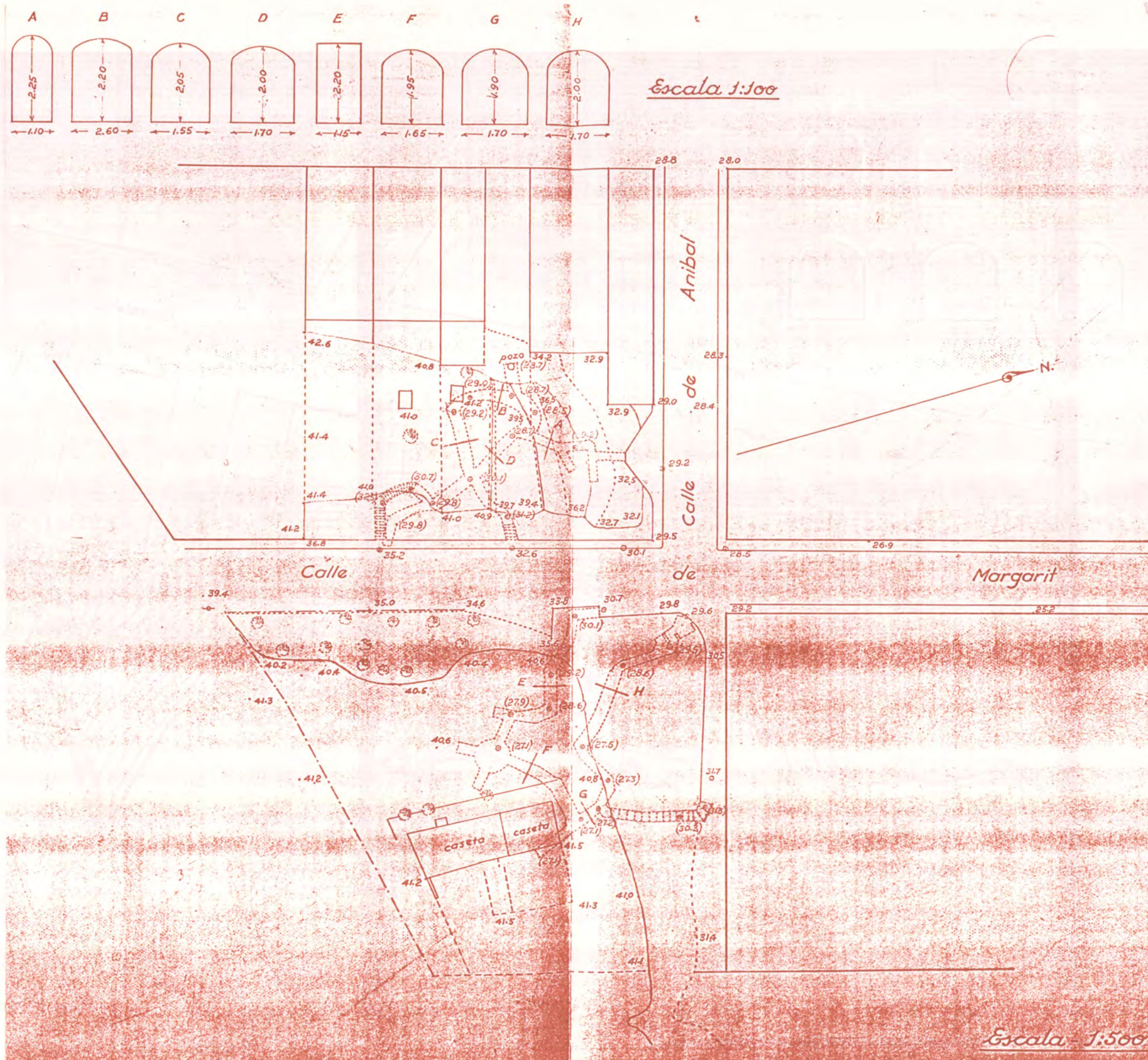
Departament de Protecció
SERVEI DE PROTECCIÓ

P.

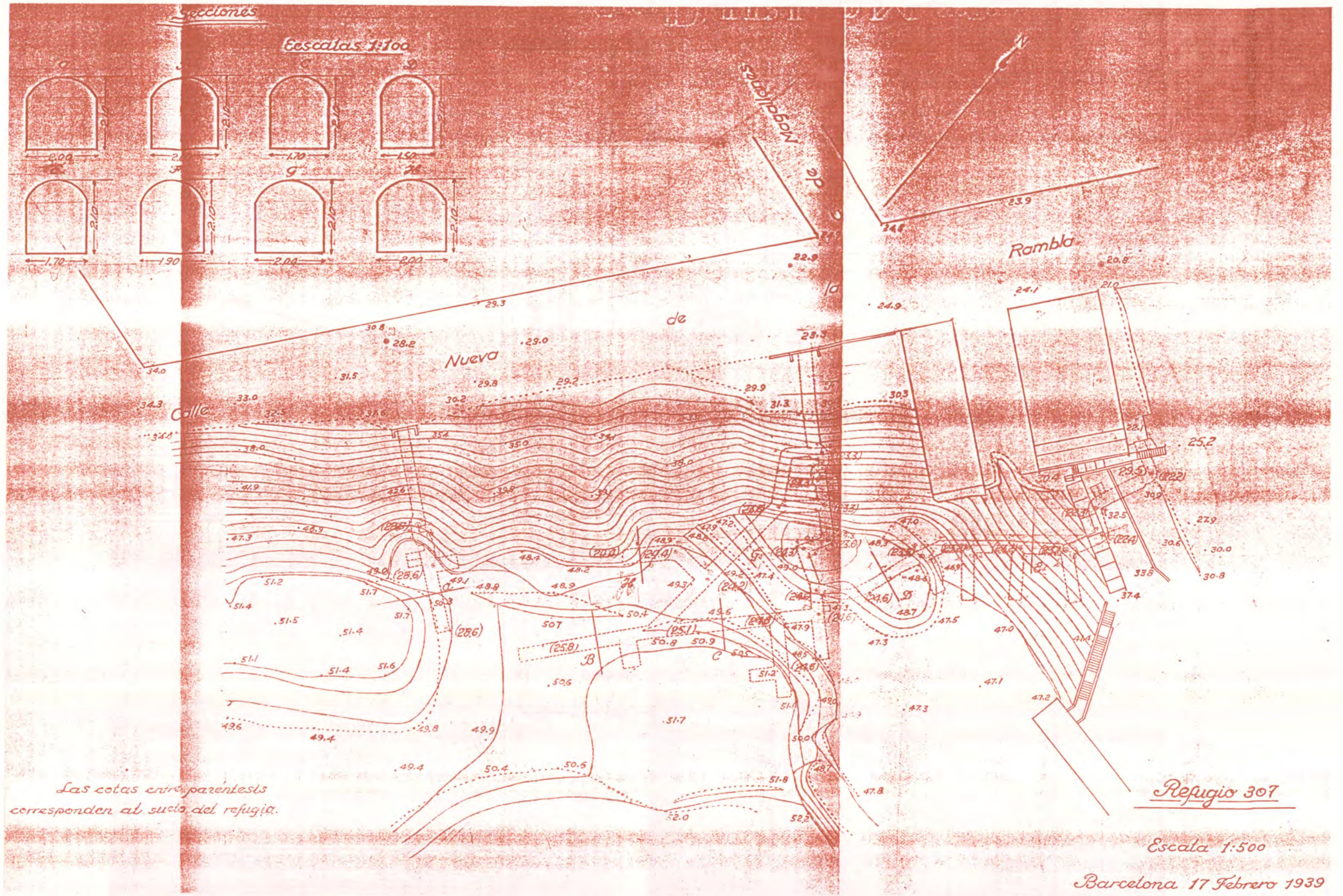
CIUTADÀ CAP DEL SERVEI DEL PLA DE

SERVEIS TÈCNICS
CIUTADÀ TÈCNIC
SERVEI
DEL PLA DE LA CIUTAT
Entrada 5-II-38 n.º 20

Document de trasllat de sol·licitud de les característiques de la direcció i rasant d'un refugi en construcció durant la guerra civil.

Plànol a escala 1/500 d'un grup de refugis soterrats al Poble Sec. Indicació de la planta, seccions i rasants.

Plànol dels refugis situats al carrer Nou de la Rambla, amb indicació de la seva planta, rasants i seccions.
E: 1/500

Després de la guerra civil la "Junta Nacional de Defensa Pasiva", el 14 de juliol de 1941 va dictar unes instruccions a les "Jefaturas provinciales relativas al oscurecimiento y extinción de luces" que començaven així:

"Las luces de las poblaciones y edificaciones contituyen la mayor indicación para guiar los aviones en sus agresiones nocturnas contra los elementos vitales del enemigo; y como dada su velocidad actual, alcanzan con gran rapidez sus objetivos, es precaución elemental e imprescindible la de reducir aquéllas desde el momento de entrada en guerra de la Nación. Sin embargo, no puede llegar a ser tal el oscurecimiento que paralice las actividades necesarias de la vida de las ciudades que, aparte de las industrias y transportes relacionadas directamente con las necesidades de los Ejércitos, han de mantenerse múltiples servicios y asegurar la posibilidad de la circulación y evitación de sus obstáculos, mientras no exista una amenaza inmediata en alguno de sus centros o regiones.

Así pues, el oscurecimiento alcanzará dos grados o fases diferentes: el primero, preventivo o parcial, que tendrá carácter permanente mientras dure el estado de guerra y será extendido a todo el territorio nacional, y el segundo, total, cuya duración será la de las alarmas que se produzcan por la aproximación de los aviones enemigos y se extenderá a las poblaciones o regiones afectadas por la alarma..."

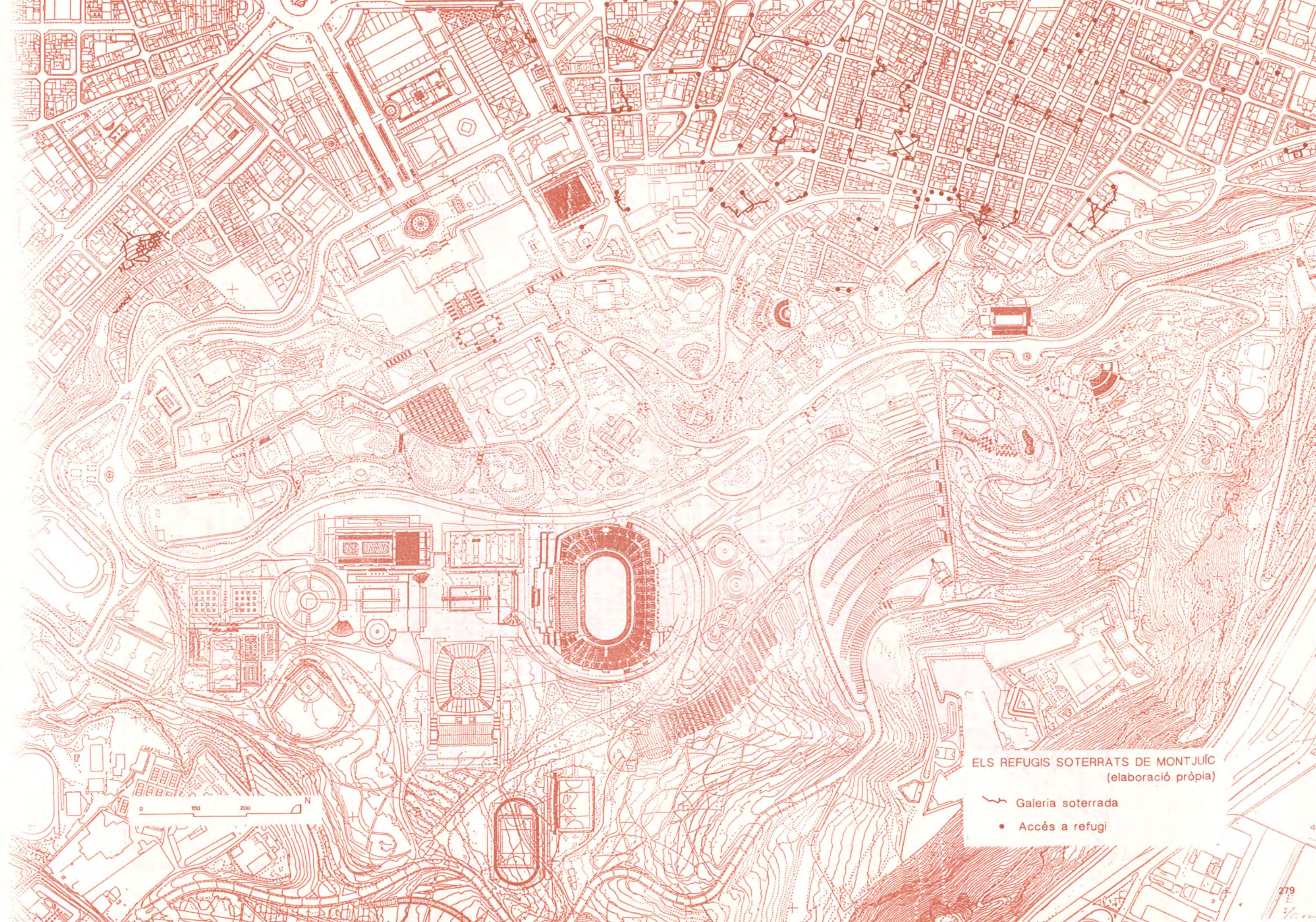
Es varen dictar les "Instrucciones para la Organización de la Defensa Pasiva Nacional", el 5 de noviembre de 1941, en les quals per a cadascuna de les escomeses es determinava una Ponència i vocals de les "Jefaturas Locales". Així en l'apartat de refugis hi havia l'Alcalde, un arquitecte de l'Ajuntament, un enginyer de l'Ajuntament i un enginyer de la "Jefatura de Obras Públicas". Entre les missions de les "Jefaturas Locales" hi havia les de:

- a) Redactar el Pla General de Defensa Pasiva de la població.
- b) Dividir la població en sectors i subsectors.
- c) Organitzar el Servei de Propaganda de protecció.
- d) Organitzar els Serveis de Policia i Ordre Públic.
- e) Redactar, amb detalls, un previsor pla d'evacuació i dispersió de la població civil innecessària.
- f) Sotmetre un detallat Pla d'Alarma d'acord a les disposicions de la "Jefatura Nacional".
- g) Preparar un pla de foscor de la població, tant en la "situació preventiva" que duraria el que durés la guerra, com la "situació o estat d'alarma", que és quan existeix el perill de bombardeig.
- h) Organitzar la protecció de la població civil en refugis, i per això:
 - Havien d'estudiar la conservació i aprofitament dels refugis ja existents i dels locals soterranis utilitzables per aquest fi.
 - Havien d'incitar als propietaris i habitants dels immobles a l'habilitació de locals per que servissin de refugis, mitjançant els reforços adients.
 - Havien d'aplicar les disposicions que es dictessin referents a la construcció de refugis en edificis de nova construcció, informant els propietaris en sentit de la seva correcta aplicació.
 - Havien de formar els plans i projectes de construcció de refugis públics en el grau de protecció mitjà i lleuger (trinxeres)
 - Quan es reglamentés la construcció de refugis, havien de resoldre sobre tots els projectes d'obres de refugis i de les obres de nova planta o reparacions, que forçosament havien de remetre'ls-hi per a la seva aprovació.

Periòdicament anaven sortint ampliacions de la normativa o modificacions, i varen ésser vigents fins entrada la democràcia. Justament quan es va constituir el primer ajuntament democràtic es va suprimir. L'arquitecte cap del Plànol de la Ciutat i un Enginyer municipal eren els que tenien cura de tots els plànols dels refugis que anaven actualitzant i en els que hi figurava, la planta i les seccions. En uns llistats a part, es relacionaven tots els aforaments i d'aquesta manera es racionalitzava la protecció i distribució de la població en cas de mobilització.

La junta completa local de Defensa Passiva estava integrada per :

El Governador Civil
El President de la Diputació
L'Alcalde
El Cap de Policia
El Cap Provincial de F.E.T. y J.O.N.S.
L'Inspector Provincial de Sanitat
El Cap de Servei Contra Incendis
El Cap Provincial de Premsa i Propaganda
Un Enginyer de la "Jefatura de Obras Públicas"
El Cap de Marina
El Delegat de la Companyia Telefònica
El Cap de Telègrafos
Un Enginyer Agrònom
El Cap de l'Exècit de l'Aire
Un Enginyer de l'Ajuntament
Un Arquitecte de l'Ajuntament
L'Inspector Provincial Farmacèutic
El President de la Creu Roja
El Cap de Serveis de Defensa Química
L'Inspector Provincial de la Creu Roja.

ELS REFUGIS SOTERRATS DE MONTJUÏC
(elaboració pròpia)

- ~ Galeria soterrada
- Accés a refugi

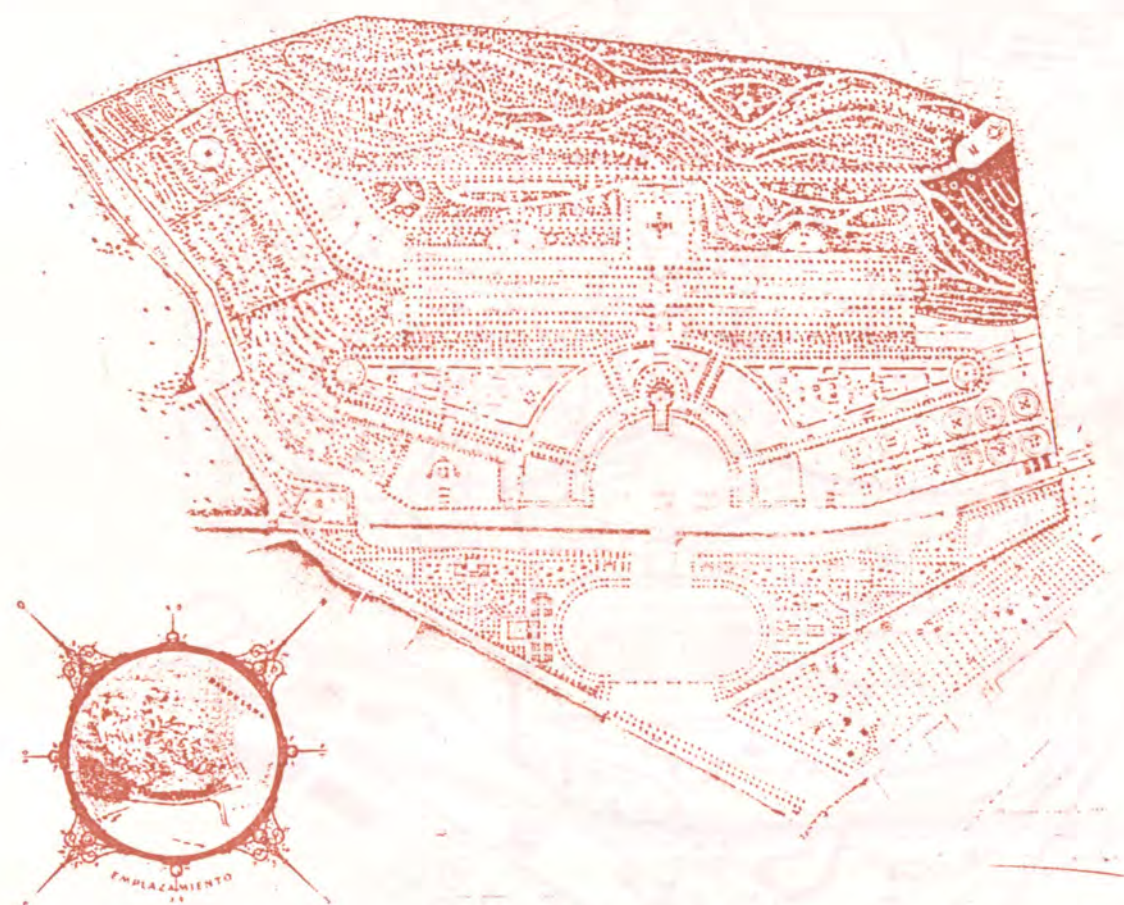
PLANO DE
TOPOGRAFIA

Bombardeos de los dias 16, 17 y 18 de Marzo de 1938

Plànol d'indicació dels bombardeigs dels dies 16, 17 i 18 de març de 1938.

NECRÓPOLIS DE BARCELONA

El cementiri.

El cementiri del Sud-Oest neix a partir de la prohibició de fer enterraments a les esglésies de les ciutats, que va decretar Carles III, l'any 1775, i així es va iniciar la conversió dels antics cementiris en places. L'actual configuració de la ciutat vella de Barcelona, està condicionada per aquella transformació que es va desenvolupar en els primers anys del segle passat: la plaça del Pí, el Fossar de les Moreres, el Pedró, la plaça de Sant Just, etc.⁷¹ Es cerquen en conseqüència terrenys fora de la ciutat i així a Barcelona s'enllestí el Cementiri Vell al Poble Nou, el 1819 d'estil neoclàssic.

El 24 de febrer de 1882, l'Ajuntament de Barcelona, presidit per l'alcalde Rius i Taulet, pren l'acord de crear a Montjuïc el cementiri del Sud-oest, situat entre les instal·lacions del port de Barcelona i l'antic barri de Can Tunis. L'octubre del mateix any, Leandre Albareda, arquitecte municipal, presentà el projecte del nou cementiri orientat a migdia, amb un esquema gairebé simètric, estructurat a partir d'un eix central perpendicular a la línia de ferrocarril M.Z.A. "L'Ajuntament adreçà una instància al Ministeri de Guerra, el 1909, per comprar els terrenys que componen el cementiri del Sudoest, proposant la variació del límit de la 2ª zona polèmica. Els militars a l'accedir a la petició hi posaren com a condició la prohibició d'explotació de cap pedrera dins el cementiri i només s'autoritza excavar l'imprescindible pels nínxols"⁷².

És tracta d'un cementiri paisatgista amb les vies de circulació enfilant-se per la muntanya, amb un acurat projecte inicial, però que més tard en posteriors ampliacions perdrà l'ordre originari i la qualitat de les construccions. Els nínxols són fets aprofitant els desnivells i parets, moltes vegades amb la mateixa pedra de la muntanya, i la jardineria la constitueixen majoritàriament els xiprers.

1882 Projecte Albareda.

El projecte Albareda establia un plantejament amb certa riquesa i simetria en l'ordenació de la part baixa, en la que hi projectava l'accés principal. A partir de la plataforma intermèdia s'establia un tractament molt més paisatgístic amb un traçat més irregular.

⁷¹ Oriol Bohigas. "Los cementerios como catálogo de Arquitectura", CAU. "Els grans cementiris centralitzats coincideixen, doncs, amb el moment en que la ciutat antiga, encara amb estructura medieval, es remodela intentant recuperar els espais buits que hi queden, fonamentalment, es redueixen als vell cementiris dels convents i de les parròquies, a les propietats religioses desamortitzades o destruïdes pels incendis revolucionaris i als restes d'elements geogràfics, encara no urbanitzats com les rieres o les zones d'implantació militar ja en desús. És a dir, coincideixen amb l'arrencada de la ciutat moderna, que davant l'empenta econòmica tècnica i demogràfica de la revolució industrial es prepara per les grans expansions de mitjans segle, moment en que es trenca l'estructura medieval, representada pels recintes emmurallats, i s'inicia el període dels grans eixamples.

⁷² Caixes Comandància d'Enginyers. Arxiu de la Corona d'Aragó.

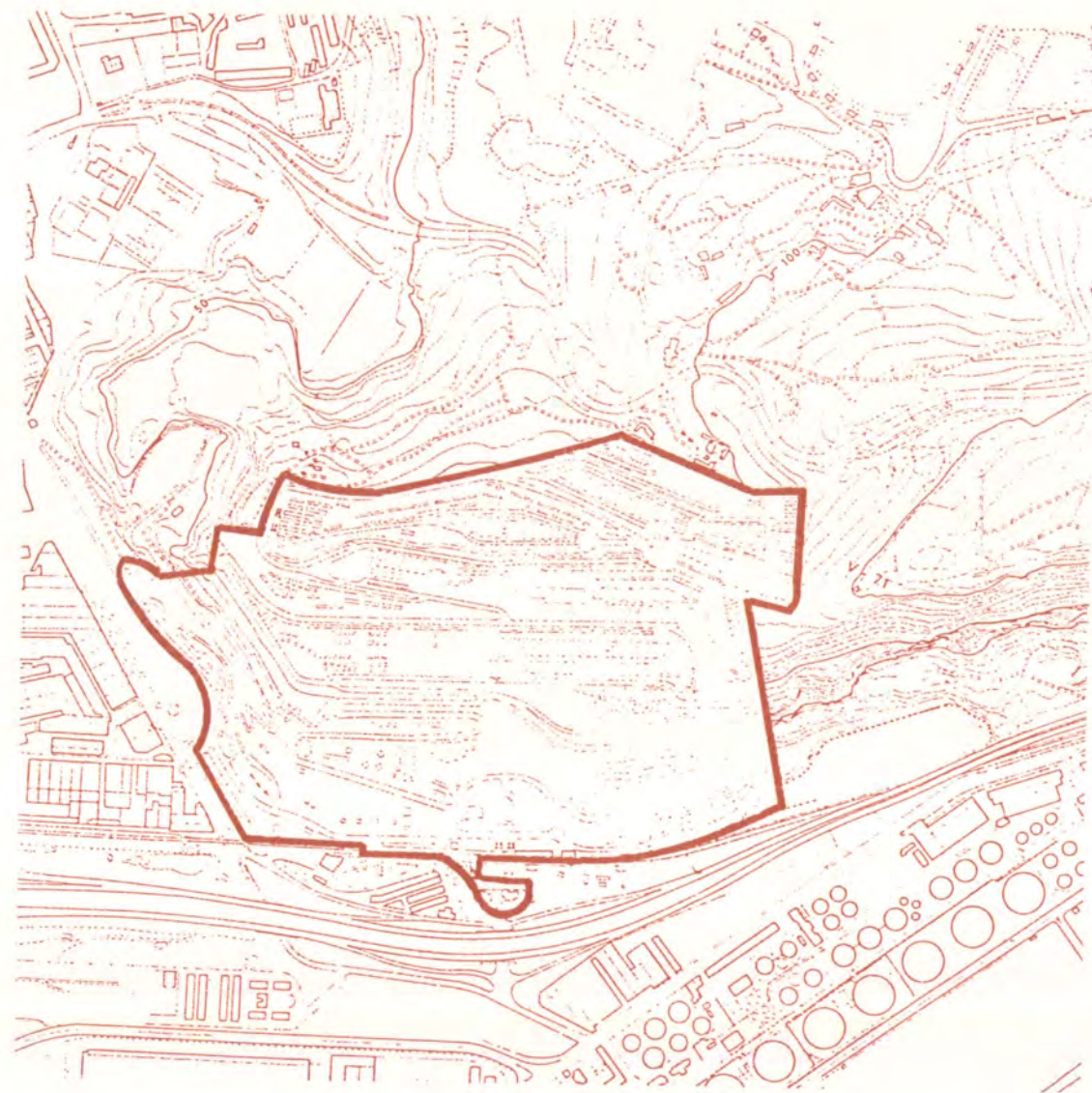
1929 V. Martorell.

Segueix l'esquema projectat per Albareda, però el seu ordre es trenca en la part baixa del sector de llevant. El plànol de V. Martorell confirma la disimetria.

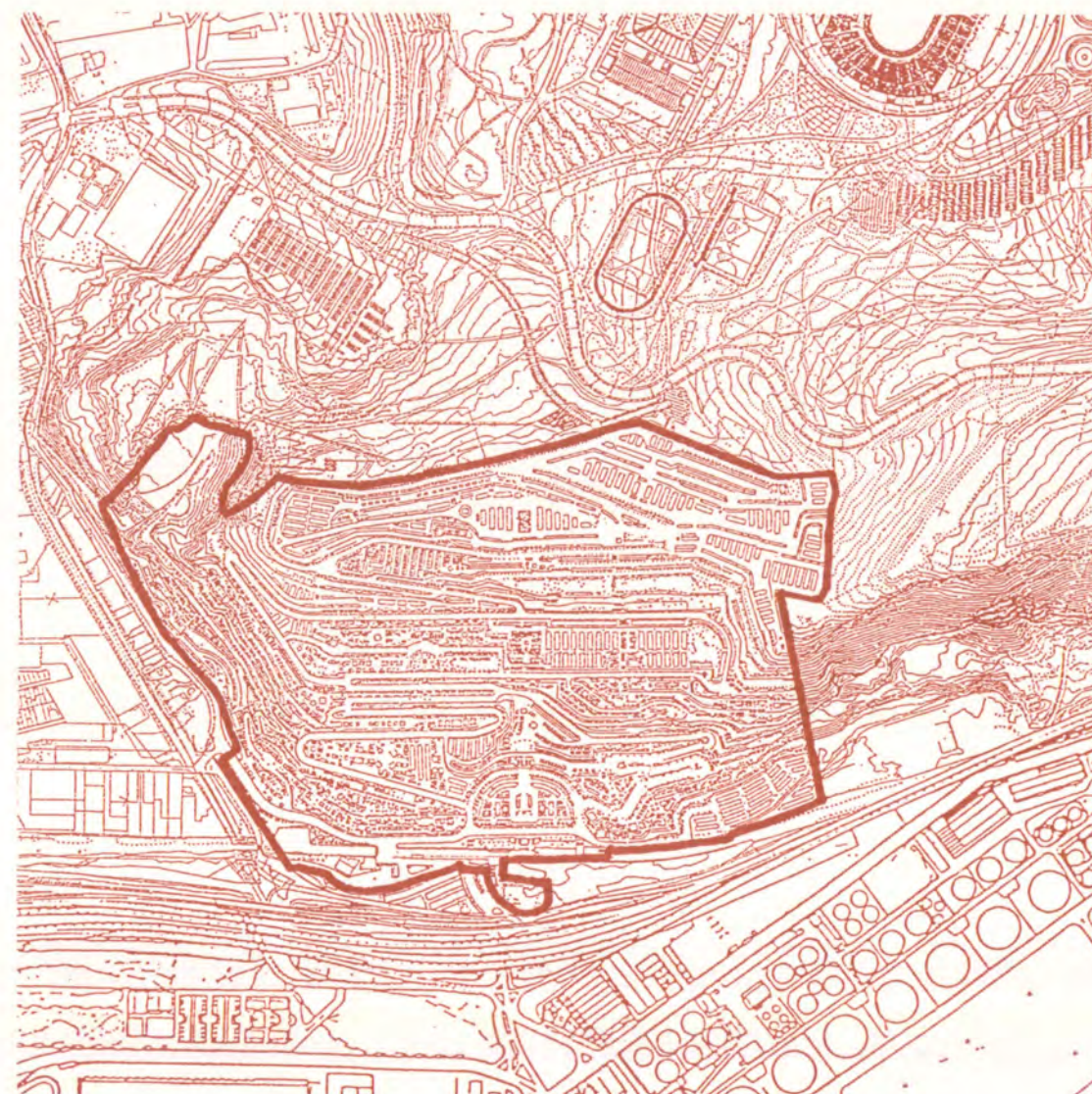
1956-57 Vol americà.

A la postguerra s'inicia un trist procés de descontrol, propi de la ciutat suburbialitzada, i el cementiri creix sense un ordre clar.

1976 Topografia Corporació Metropolitana de Barcelona.

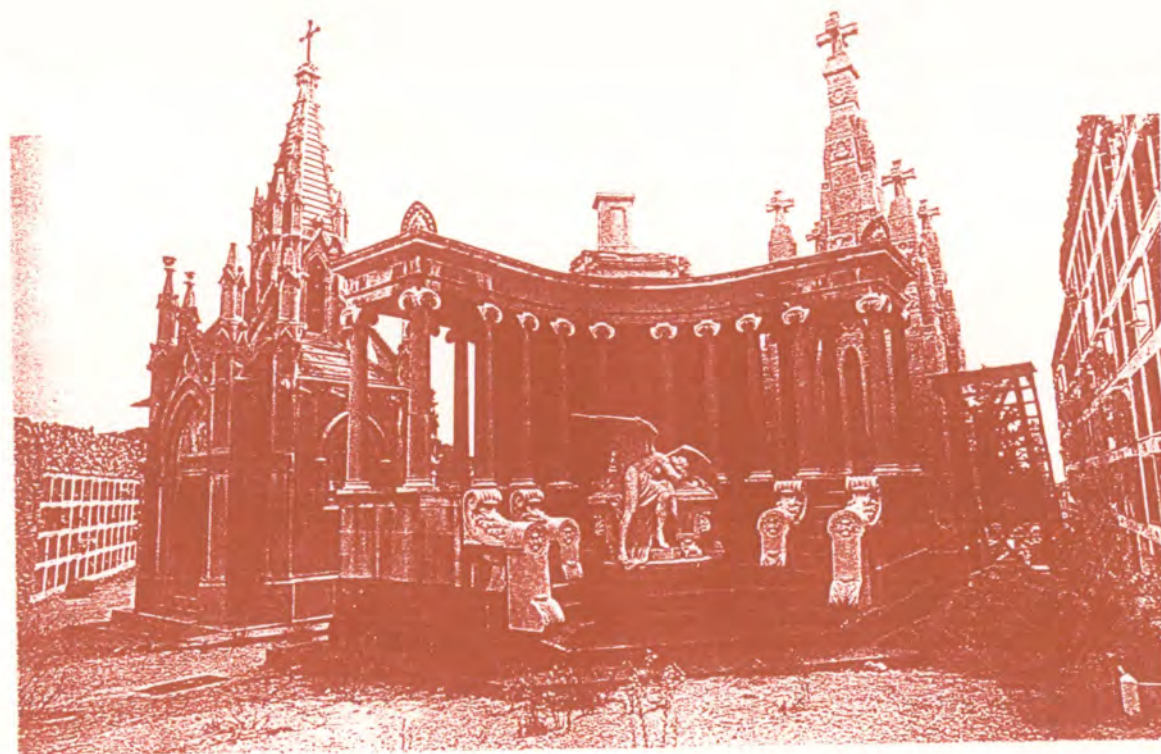
La superfície ocupada pel cementiri és a finals del anys setanta de 42 Hes. solament hi manca incloure en el recinte el fossar comú situat a la pedrera Moragas.

1993 Institut Municipal d'Informàtica.

Actualment el recinte del cementiri, ja esgotat, representa un impressionant tap entre la muntanya i la plana en el vessant de migdia. Uns projectes d'adequació al fossar i de cosmètica de la façana nord intenten fer menys agra la seva presència a Montjuïc.

L'aprofitament de la muntanya

Per la seva construcció es va afectar part de la finca de FOCSA. De propietat i de promoció municipal, els enterraments són privats i en la seva construcció es distingeixen diferents zones, ocupades en successives etapes. Es pot trobar-hi una bona mostra de l'arquitectura funerària de diferents èpoques. Així tenim realitzacions dels escultors Llimona, Clarà, Babot, Clarasó... i dels arquitectes Gaudí, Domènech i Estapà, Gallissà, Vilaseca, Bassegoda... i de més modernes, ressaltant el conjunt de tombes modernistes.

L'intent de construir un cementiri a Montjuïc ja venia d'abans. Així Miquel Garriga i Roca en els seus projectes per l'Eixample de Barcelona projectava, el 1857, un cementiri en una posició encara més compromesa, al voltant dels antics camps de blat de les planes d'en Lladó, en la plataforma intermèdia de la muntanya, justament en els sòls avui ocupats per l'Anella Olímpica. La seva execució hagués significat una altra dificultat del projecte d'integració de la muntanya a la ciutat com a gran parc central.

Avui el cementiri construït, ocupa davant del mar un dels indrets amb millor vista i bona orientació de la muntanya, comproment bona part del vessant de migdia. La seva materialització s'ha d'entendre desencertada ja que ha suposat el tancament del vessant mar de la muntanya i la impossibilitat de trobar un bon accés des del sud. És com un altre abocador que la ciutat ha establert al millor indret de la muntanya, en aquesta ocasió no d'escombraries, sinó d'un milió de morts, entre ells noms il·lustres com Ferrer i Guàrdia, Enric Prat de la Riba, Mossèn Cinto Verdager, Angel Guimerà, Santiago Rusiñol, Isaac Albéniz, Ildefons Cerdà, etc.

Després del descontrol, a partir dels anys cinquanta, i de l'ampliació desaforada i desordenada sense un bon projecte que l'acompanyés, s'ha procedit a l'emascament de la façana nord, la que dona al parc a partir d'un projecte dels arquitectes del parc del migdia Beth Galf i Marius Quintana.